CHRISTIAN POULSEN

-skæve historier...

Erindringer fra min barndom og ungdom i Vejle

BYHISTORISK FORLAG · VEJLE

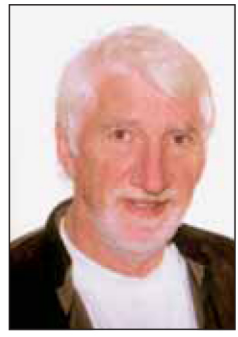

Christian Poulsen er uddannet arkitekt og byplanlægger.

Han er født i Vejle i 1938 og efter endt skolegang kom han i lære som murer i byen.

Har deltaget aktivt i debatter om planlægning og miljø-spørgsmål gennem flere artikler til fagtidsskrifter og aviser.

Udgav i 2003, erindringsbogen: "- som jeg husker".

-skæve historier...

Til mine børnebørn:

Maia, Paw, Tais,
Mikkel, Freja og Silas

CHRISTIAN POULSEN

-skæve historier...

Byhistorisk forlag
Vejle

-skæve historier...

Udgivet i samarbejde med
Byhistorisk Forlag, Vejle, 2004

Fotos:
Vejle Byhistoriske Arkiv,
Grindsted Vorbasse Museum (s. 22 og 23),
Københavns Bymuseum (s. 86)
samt private.

Tegninger: Christian Poulsen
Omslag og lay-out: Inge Poulsen

Forside:
Arbejdernes Forsamlingsbygning
og Worning og Petersens sæbefabrik i
Tønnesgade, set fra anden sal i
forfatterens hjem, Ved Anlæget 8.

Tryk:
Jelling Bogtrykkeri A/S

ISBN 87-90086-38-4

-skæve historier
er udgivet med støtte fra:
AL-Fonden, Arbejdernes Landsbank, Vejle

Indhold

Min barndoms største ekspedition 9
Amerikaskabet 14

Gøgl og tivoli i byen 21

Holger 27

Industriens himmelstræbere 33

Barndommens billeder 40

Da sæbekassefeberen rasede 48

Hotel Gitterly 55

Min barndoms Venedig 64

Svot Helga på Fylden 71

Sygehusets hegn 77

Svend Aage Tauscher 84

Mus og mænd 90

Blandt murerdrenge i Teknisk Skole 97

Bilag:

Tid og sted 104

Kilder og litteratur 106

Oversigtskort 108

Forord

I november 2003 udkom min erindringsbog "-som jeg husker". Bogen er en kronologisk skildring af min barndom, skoletid og ungdom i Vejle, fra jeg blev født i 1938, indtil jeg rejste fra byen i 1959. Da bogen var trykt og udkommet, troede jeg, at det var nok med det. Men nye glemte oplevelser pressede sig på for at blive fortalt. Ting, jeg for længst troede var gået i glemmebogen, væltede frem. Og i takt med jeg lod dem komme ud, var det som at åbne en sluseport for opstemt vand.

Som i computeren lægger hjernen fordums oplevelser på plads i sit lager. Alle oplevelserne er her, og når forbindelsen ikke jævnligt er i brug, betragter vi det som glemte oplevelser og er desværre uvidende om, hvad lageret rummer.

Under arbejdet med erindringsbogen har jeg haft enkelte af disse oplevelser i min erindring, men valgte at udelade dem. Dels var jeg bange for, at bogen ville blive for lang, og dels at det ville sløre kronologien, hvis forløbet blev brudt af længere selvstændige historier. Derfor har jeg nu har valgt at udgive disse historier i en ny bog. Jeg har gjort mig bestræbelser for at skrive historierne i denne bog, så den kan læses uden kendskab til erindringsbogen.

Mine nye erindringer fra tiden i Vejle kalder jeg "-skæve historier". Skæv fordi jeg synes ordet har så pragtfuldt mange betydninger på både godt og ondt, og fordi jeg i høj grad forbinder det til de personer og erindringer, jeg gerne vil dele med andre.

Lokalhistorie er nært knyttet til tid og sted. Som en hjælp har jeg derfor valgt at bringe et kort beskrivelse, som knytter sig til min tid i Vejle i årene 1938-1959. Sidst i bogen har jeg endvidere vist et oversigtskort over Vejle, med angivelse af de stednavne, som er omtalt i historierne.

Jeg vil gerne takke de mange læsere for en stor og positiv respons på erindringsbogen "-som jeg husker". Det er ikke mindst dette, der har givet mig inspiration til at skrive en ny bog. Det er mit ønske, at disse korte historier vil blive lige så godt modtaget.

Roskilde, oktober 2004

Christian Poulsen

Min barndoms største ekspedition

Ved et foredrag om adfærdspsykologi lærte jeg, at vi får opfyldt vort naturlige behov for tryghed i de daglige omgivelser ved at fastlægge nogle ydre grænser om det sted, hvor vi til dagligt færdes. Denne enkle teori kan jeg bekræfte fra min barndom. Trygheden i mit liv Ved Anlæget, hvor jeg boede, var nemlig betinget af nogle klare grænser, som jeg nødigt gik uden for. For på den anden side af de grænser, der var mine, kendte jeg endnu ikke verden og havde kun den erfaring, jeg med store øren stiftede bekendtskab med fra de voksnes tale.

Det ville måske være logisk at tro, at jeg boede i midten af denne verden, men det gjorde jeg ikke. Min grænse mod vest var Vedelsgade, der lå kun hundrede meter fra, hvor jeg boede, mens der den modsatte vej var meget længere ud til grænsen. Bortset fra om søndagen, hvor jeg hentede avisen til min far ovre i Enghave-kiosken, eller gik til bager Svendsen i den allerforreste del af Nyboesgade, gik jeg aldrig vest for Vedelsgade. Vedelsgade var min grænse. Her gik jeg trygt helt over til mejeriet på hjørnet af Tønnesgade, og den anden vej helt op til min fætter Ove og kusine Birgit i Klostergade. Lige på grænsen vil mange sige, men trods alt indenfor. I den anden retning, bragte mine små ben mig trygt helt ned til grønthandleren på Dæmningen at handle, og jeg besøgte også alene mine to fastre helt ude på Nørrebrogade, selv om nogle større børn havde generet mig der uden anden grund, end jeg havde gået forbi *deres port*, som de sagde.

Med een undtagelse brød jeg disse grænser. Når jeg gik sammen med mine forældre eller andre voksne, fulgte jeg trygt med, for så var det deres grænser, der bestemte verdens størrelse. Men at jeg var på ukendt land sås ved, at når jeg for eksempel kom helt om til den store hvide Johannes Kirke i Svendsgade, var det sikrest at holde den voksne i hånden.

Vort almindelige behov for at opleve verden – som også driver opdagelsesrejsende – kan vi ikke holde i ave. Men for ikke at kaste os ud i utryghedens mørke gab viser erfaringen, at vi går systematisk til værks. Vi vælger et enkelt punkt ude i ingenmandslandet, og ved en tur derud og ind i vores cirkel igen får vi erfaret, om det er trygt nok.

En varm sommerdag, inden jeg endnu var begyndt i skole, foretog min

barndomskammerat Sten og jeg en sådan rejse. Turen blev ikke nogen lille tur, og i forhold til de grænser jeg hidtil havde overskredet, blev turen en af de større landvindinger, for turen gik ud, hvor jeg havde de allerstørste betænkeligheder ved at vove mig ud.

I den ejendom hvor jeg boede, kom der en gang om ugen en mand med en lille hestevogn og tømte gårdens to svinespande, som de blev kaldt. Det var to store firkantede blikkasser med låg, hvor ti familiers spiseaffald og grøntrester blev smidt. Affaldet blev herfra læsset over i to store tønder, der stod på ladet af hestevognen. Manden, der tømte svinespandene, kendte jeg ikke det rigtige navn på, men som børn kaldte vi ham aldrig andet end "Mussemanden". Navnet havde vi givet ham efter hans sorte hest, der hed "Musse" og som vi fodrede med brødrester.

Mussemanden boede vest for Vejle et sted langt ude ad Vardevej og kørte nogle faste ruter, hvor han havde aftale med beboerne om at tømme ejendommens svinespande. Affaldet gjorde dermed god nytte som billig foder til hans grise. Når han kom til Brandstationen, kørte han den lille hestevogn helt ind i gården, og så snart vi børn så ham med sin sixpence trykket flad på hovedet og med de slidte bukser nede i de store gummistøvler, blev der råbt og hilst, og han vinkede og hilste igen med det varmeste smil. Hans næsten tandløse smil bag det sorte hvalros-skæg røbede, at han elskede børn, og når vi kom helt hen til vognen, fik man altid et venligt klap på hovedet eller et kram.

Fra mine forældre kunne jeg forstå, at Mussemanden ikke havde det alt for nemt. "Stakkels mand", sagde min mor med inderlighed i stemmen, og "Det er fand´me for galt, hvad de polakker bliver budt", sagde min far vredt. Med undren fandt jeg ud af, at både medfølelsen og vreden var udtryk for samme sympati for den arme mand. Mine forældres snak vakte min nysgerrighed, og ved Mussemandens næste besøg i gården var jeg stor nok til at se, at øjne kan rumme både kærlighed og smerte. Efter den erfaring rørtes jeg endnu mere af hans rare væsen, og jeg bar over med den sursøde lugt fra hans store slidte frakke, når han gav mig et knus.

Før Mussemanden forlod ejendommen, fik vi på skift altid en tur på vognen. Det var oftest ud på gaden eller hen til hjørnet af Vedelsgade. Men en dag da Sten og jeg fik lov til turen, spurgte vi, om ikke vi måtte få en længere tur, og til vor store glæde fik vi lov til at køre med over til Hess-husene i Nyboesgade. Her løb vi med gennem kælderen, og inde i den store gård oplevede jeg, til

min store overraskelse, at der var dejlige haver bag de triste facader mod Nyboesgade. Om det var den oplevelse, der gav mig smag for flere overraskelser, eller prøve at køre over Omløbsaaen i hestevogn, som Sten talte om, ved jeg ikke, men vi bad om lov til en længere tur.

Jeg tror, Mussemanden var glad ved at have selskab på bukken, hvor vi sad tæt sammen og snakkede. Måske fyldte vi et tomrum i hans grå hverdag, for ved Nyboesgades Skole sagde han, at vi godt måtte køre med længere, hvis vi selv ville. Så kunne vi køre med op til Vesterbrogade, og vi kunne løbe hjem ad Vesterbrogade og Vedelsgade.

På trods af at vi for længst var nået ud over min grænse for sikkert land, var oplevelsen så spændende, at jeg gerne ville fortsætte, og jeg forlod mig helt og fuldt på Mussemanden og min to år ældre kammerat Stens nærvær. Således fortsatte rejsen ud i fremmed land, hvor jeg for første gang passerede Vandelgrisens jernbaneoverskæring i Nyboesgade uden mine forældre ved hånden. Da vi nåede Svendsgade, tog turen en overraskende vending, som hverken Sten eller jeg havde ventet. Med en smækkende lyd med munden og et træk i højre tømme drejede Mussemanden hestevognen fra Nyboesgade og ind i Valdemarsgade. Med den rute tog turen efter min opfattelse en farlig drejning, og jeg så tegn på samme reaktion på Sten.

Jeg ved ikke, hvornår jeg for første gang hørte om Valdemarsgade, men lige så længe jeg husker tilbage, har Valdemarsgade altid i min bevidsthed været forbundet med noget farligt. Drengene fra Valdemarsgade eller "Vallerødderne", som de officielt hed, havde til fulde bekræftet det. Når vi stod i kø ved Palads Teatret til søndagens børneforestillinger, kom rødderne i samlet flok og tog den plads i køen, de ville. Ingen andre vovede det, men når det var Vallerødderne, blev der ikke mukket i geleddet. Somme tider skød de også genvej gennem Gorrissens gård og stjal helt åbenlyst pærer, som vi andre først tog, når det var mørkt. Så jeg havde både set og hørt nok fra de voksne til at betragte Valdemarsgade som et sted, hvor det var klogest at holde sig fra.

Midt oppe i Valdemarsgade standsede Mussemanden vognen for at hente spande omme i baggården. Hvor vi i Nyboesgade havde fulgt med gennem kælderen til baggården, foretrak vi i Valdemarsgade at blive oppe på bukken. For foden af hestevognen samlede en flok drenge sig og spurgte, hvem vi var, men vi stirrede lige ud, og jeg blev lettet, da Mussemanden var tilbage.

End ikke i Arkivet findes et billede fra den berygtede Valdemarsgade.
Her ses bagsiden af Valdemarsgade fra Spinderiet. Industrihallerne -med de karakteristiske shedtage - maser sig helt ind på bagsiden af Valdemarsgade, så der kun er plads til vasketøjet.
Arbejdspladsen er vokset sammen med gaden, der leverede en stor del af spinderiets arbejdskraft.

Undervejs hen til et par andre ejendomme løb drengene ved siden af vognen, og et par stykker hængte bag på, men jeg turde hverken kigge bagud eller til siden. Jeg var lykkelig for den trygge plads i midten mellem den ældre Sten og Mussemanden, trods bukkens trange plads og de krasse, bulede sække, der rev mod de bare lår.

Da vi var kommet op ad den stejle bakke mod Vesterbrogade, stoppede Mussemanden vognen på hjørnet, og jeg var lykkelig for, at drengene slap følget af hestevognen for foden af bakken. Mens hesten fik et hvil, forklarede Mussemanden os vejen hjem, og næppe havde vi sagt farvel og så hestevognen køre ud mod Vardevej, før vi pilede ind ad Vesterbrogade. Først da vi var nået ind til Omløbsaaen og Kaddara Bar, som vi kendte, standsede vi op. På broen kiggede vi ned i åens klare vand og fik igen vejret, da jeg opdagede mit lår var glinsede blankt og klistret. Vi så, at det var smør og sukker og fandt ud af, at jeg havde siddet ovenpå Mussemandens franskbrødsmad, der var beregnet til

hans eftermiddagskaffe. Da vi svingede ind i Vedelsgade, syntes jeg næsten, vi var hjemme, og da jeg nåede mejeriet på hjørnet ved Tønnesgade, min hidtidige grænse for trygt land, følte jeg det, som var jeg hjemme i gården.

Ved aftensbordet skulle jeg ikke have fortalt noget om min store ekspedition. Det forblev min egen hemmelighed, men inden i mig selv sad jeg med den dejlige brusende fornemmelse, det giver at have overskredet sine grænser. Og det havde jeg gjort. Set i bakspejlet synes jeg endda drengene i Valdemarsgade var fredeligere end rygtet sagde, men vi havde jo også set dem på deres hjemmebane.

Fra den dag udvidedes grænsen for mit territorium betydeligt mod vest. Med ro gik jeg nu hen til broen ved Omløbsaaen i Nyboesgade, ja sågar helt hen til bommene ved jernbaneoverskæringen i Nyboesgade, og så ledvogterdamen slå bommene ned, når Vandelgrisen passerede Nyboesgade.

Min barndoms store ekspedition var den spæde start til udforskningen af byen. Trin for trin udvidede jeg mit territorium ved nye ekspeditioner. Og en skønne dag var hele byen kendt og tryg. Og uden for byens grænser lå den smukke omegn og ventede, indtil selv disse grænser en dag blev for snævre og måtte brydes.

.

Amerikaskabet

Det var svært at være købmand under og lige efter krigen, hvor der var mangel på kaffe, sukker, smør, sæbe, cigaretter, mel og meget mere. Godt nok var der rationeringsmærker, der skulle sikre en rimelig fordeling, så der blev noget til alle, men da der trods rationeringen alligevel var mangel på mange varer, kom købmandens skøn ind i billedet. Nogle fordelte retfærdigt, men når de få varer skulle fordeles, stod de største kunder sjældent sidst i køen. Dette gjaldt også min moster Helga, der administrerede en daglig husholdning, der sendte en almindelig families forbrug hen i småtingsafdelingen.

Min moster Helga var gift med byens arrestforvarer, og medens han i bogstaveligste forstand nød cigaren i sit lille kontor mod Klostergade, og klarede det daglige besøg hos barberen i Kirkegade, stod hun på hovedet i gryderne for at lave mad til fangerne med to fastansatte piger, der boede i arrestforvarerboligen. Mens min onkels kontor mod gaden var beskedent i størrelse, så fyldte køkkenet det meste af husets bagside. I køkkenet blev der lavet varme retter

Min onkel arrestforvarer Viggo Chr. Nielsen, nyder cigaren i det lille kontor mod Klostergade, hvor Café biografens glasterrasse nu ligger. En fange noteres ind i "den sorte bog" og på skrivebordet ligger min onkels uundværlige lineal og stempler.

i noget, der lignede gruekedler og på et komfur, der var noget andet end min families to gaskogeplader, for i Hotel Gitterly, som det blev kaldt i folkemunde, var der mange munde at mætte.

I Vejle Arresthus, som det efter justitsministeriets forordning hed, og som min onkel foretrak, det blev kaldt, var der normalt plads til 28 fanger, men i årene lige efter krigen sad der op til 70 fanger, så der måtte i nogle celler anbringes op til 5 mand i én celle, hvor de sov i køjesenge. Overbelægningen var en følge af de mange værnemagere, der blev anholdt efter krigens afslutning. Den enes nød den andens brød, på det grundlag skabte min moster i sit ansigts sved, og uden uddannelse inden for det felt, en formue. For mens min onkels løn var fast, så hvilede fangernes fortæring på diæter per indsat. Og med flid og sans for at foretage de rigtige indkøb var min moster Helga den rette til at få det til at give et løbende og godt overskud.

Men overskuddet var ikke på bekostning af maden, tværtimod. Fangerne fik en god og sund kost, og det var der tjek på. Med faste mellemrum kom nemlig en repræsentant fra selve justitsministeriet og smagte på maden. Kontrollanten var ingen ringere end tidligere vicefængselsinspektør Claudius Bentzen, der med hård hånd havde styret Horserødlejren under krigen, og nu nød den mere beskedne stilling som tilsynsførende med danske arresthuse. Bentzen alias lejrkommandant Henningsen i Scherfigs bog Frydenholm.

Efter prøvesmagningen i køkkenet spiste Bentzen frokost med min onkel i privaten, og det tjente til min tantes ære, at der i privaten blev serveret selvsamme mad, som fangerne satte til livs i cellerne. Men Bentzen fik nok hverken afmålte portioner som fangerne eller min onkels ordre om også at spise grøden som betingelse for hovedretten. Dette overgik mig, så jeg en dag gik sulten fra bords.

Når der blev serveret gule ærter i arresten, fik min mor en god portion af sin søster, fordi det var så omfattende selv at lave. Min opgave var så at hente de gule ærter, som min moster gav mig med hjem i en blå emaljeret spand. Det var jeg ikke glad ved. For det første hadede jeg som de fleste børn gule ærter, og for det andet frygtede jeg, at mine skolekammerater i Solgaarden i Vedelsgade – som jeg passerede - skulle se, at vi spiste mad fra arresten, eller fangeærter som jeg kaldte det. En dag min kammerat Olaf fulgte mig på den kedelige transport, lindede vi på låget og fik vore værste anelser bekræftet ved at se ned i den tykke gule væske.

Min moster Helga i sin uniform i køkkenet bag Klostergade.
Billedet er fra 1940, hvor der endnu var komfur til fyring for madlavningen.
Med en tredobling af fangetallet få år senere blev der installeret et stort industrigaskomfur.
Foruden at være ansvarlig for madlavningen sørgede
hun for fem børn.

Til mit held supplerede min mor suppen med egne kartofler og kød, som var det eneste, jeg spiste, mens jeg fra min krog i hjørnet måbede ved synet af min far, der med vellyst slubrede de tykke gule fangeærter i sig. Efter tredje portion var det slut, og som en anerkendelse til kokken, sagde han til min mor: "Din søster laver sku´ gode ærter", fulgt af nogle betragtninger om, at det ikke var det værste sted at blive fange, hvis det skulle gå så galt, og jeg spekulerede på, om han på grund af min moster Helgas gode mad virkelig overvejede at blive sat fast.

Min mosters store indkøb gjorde hende til en attraktiv kunde, som Købmand Abrahamsen på hjørnet af Enggade og Jellingvej kom til at nyde godt af. Udover store leverancer fra grønthandleren i Torvegade og mælkemanden, kom Abrahamsens bud dagligt på en Longjohn, der bugnede med købmandsvarer.

Og i rationeringstiden var Abrahamsen ikke noget dårligt valg, for købmand Abrahamsen var en del af en chokoladefabrik. Så chokolade, karameller og mange andre godter, som min mor skulle trygle købmand Balle i Vedelsgade om at få sin del af, tilfaldt min moster i bedre mængder, end de fleste familier var vant til.

Min moster forstod at spare på disse attraktioner og strøede ikke bare om sig med dem. De efterspurgte varer blev gemt til særlige lejligheder. En af de lejligheder som min moster Helga syntes, der skulle gøres noget særligt ud af, var julen, så det var ikke tilfældigt, at den store forlorne renæssanceskænk i stuen, hvor varerne var forsvarligt låst inde, kom til at hedde "Juleskabet".

Nu var det ikke sådan, at skabet kun blev åbnet til jul. Ind imellem, når min fætter og jeg havde gjort os fortjent ved at løbe et ærinde eller lignende, blev juleskabet åbnet, og min fætter og jeg stirrede ind i alle de søde sager, som de fleste måtte nøjes med at drømme om, og så få kunne købe. Og efter kigget og belønningen med et stykke chokolade eller andet blev skabet atter låst.

Min fætter og jeg havde gerne set skabet åbnet lidt oftere, og den opfattelse delte min mor. Hjemme hørte jeg hende ofte efterlyse søstersolidaritet, for som i mange andre hjem gødede rationeringen let bunden for misundelse. Så længe alle var underkastet de samme begrænsninger, var rationeringen til at bære, men mellem søskende var det ikke nemt, når det ene skab bugnede, og det andet var tomt. Min far var stor i slaget, og sagde; "skide være med det slik", men det var ikke uden hykleri, for når købmand Balle ikke kunne klare en halv flaske snaps til herrefrokosten, eller der ikke kunne skaffes en god cigar til at nyde, efter at herlighederne var sat til livs, synes min far ikke, der var megen retfærdighed tilbage i livet.

Krigen blev heldigvis til fred, men rationeringen hørte ikke op, og freden var endnu ung, da "Juleskabet" blev døbt om til "Amerikaskabet". Ikke meget var som før, og på trods af at det fordums "Juleskab" stadig var det forlorne renæssanceskab med de svulstige træudskæringer, så skiftede indholdet karakter som en spejling af det omgivende samfund. I stedet for Brødrene Abrahamsens erstatningschokolade og andre søde varer fra fabrikken på Jellingvej, kom der ægte chokolade, appelsiner og nødder af en art, som jeg end ikke drømte om.

Med freden begyndte kontakten til omverdenen, og en skønne dag kunne man få post fra den store verden. Min onkel Viggo havde familie i Amerika, og da de hørte, man hverken kunne få tobak, søde sager, tyggegummi eller sydhavsfrugter, rådede de bod på mangelen ved med jævne mellemrum at

sende store pakker af disse gode varer. Juleskabet var i sandhed blevet til et Amerikaskab, og jeg mindes tydeligt juledagene hos min tante og onkel i de første år efter krigen. Når skabet blev åbnet, og jeg fik et kig ind i herlighederne, mindedes jeg "Flugten til Amerika", hvor drengen lokker lillesøsteren med en beskrivelse af Amerikas velsignelser.

Men Amerikaskabet levede op til sit ry. Der var ikke gået lang tid, før de i staterne rådede bod på, at også tøjet var rationeret i Danmark. Så de nærmeste måneder bragte pakker til min tante og onkel med bukser, skjorter, bluser og strømper i form, farver og en kvalitet, der sagde spar to til det omsyede tøj og den krasse celluld, der var den daglige påklædning i Danmark.

Når det regner på præsten, drypper det nogle gange på degnen, og det gjorde det også på mig. På trods af, at min fætter Ove var et år yngre end jeg, kom der et par smarte bukser, der var for små til ham, og sådan erhvervede jeg mig i 1947 et par amerikabukser, som de kom til hedde. De smarte bukser blev desværre ikke til hverdagsbrug. Jeg måtte i et par år endnu fortsat lide med det krasse celluld og familiens aflagte overfrakker, der altid lige kunne blive til et par posede plusfours eller en jakke til mig.

De smarte bukser kom til at erstatte mit festtøj, der på det tidspunkt var en matrosuniform. Jeg var ikke ene om at have matrostøj til festdragt. Når jeg var til juletræsfest i Murernes Fagforening, myldrede det med drenge i blåt matrostøj med hvide bånd og ankre på skuldrene, og når der var fødselsdag, var det også festuniformen. Et kuriosum eftersom min far tog afstand fra både spejder- og militæruniformer.

For mig blev amerikabukserne noget helt særligt. Jeg følte mig smart i dem, og det lette bløde stof gav mig et nyt og ukendt velbefindende. Jeg var helt bevidst om, at de bukser var noget særligt, og der var ikke mange af mine kammerater, der ikke vidste, hvilket land de bukser kom fra. Jeg var ikke langt fra at lide af storhedsvanvid i dem, for bukserne havde en finesse, som jeg ikke hidtil havde set. I gylpen var der ikke knapper, men en lynlås. Den nymodens finesse var nemlig ikke problemløs, kom jeg til at sande.

Når jeg som barn stod ved siden af de voksne på herretoilettet, var jeg fuld af beundring for og havde ned til mindste detalje aflæst, hvordan de snakkende og skæmtende magtede at få knappet bukserne uden overhovedet at se ned. Den samme procedure krævede, at jeg stak hovedet frem for at få øjenkontakt med gylpen, og mens jeg baksede med knapper og knaphuller stod jeg, og

Mig i alt for store plusfours der er resterne af min fasters aflagte frakke og en alt for lille vindjakke, der vist var resterne af et par bukser. I gården den kolde vinter 1946 sammen med børnenes ven Rasmussen og datteren Tove.

Til min fætter Oves fem års fødselsdag ved gavlen til arrestforvarerboligen, og før jeg blev den lykkelige ejer af et par "amerikabukser". I en af tidens meget brugte festdragt for drenge, matrostøjet.

andre børn, i en ikke synderlig skøn stilling med hagen helt inde på brystet og røven skubbet bagud, mens vi sunket godt ned i knæene ihærdigt prøvede at få knapperne lukket. Med amerikabukserne var der kommet en let løsning på det problem. Så når jeg stod ovre i Forsamlingsbygningen, og andre børn kæmpede med knapperne, kiggede jeg frejdigt op i luften som de voksne, og med et let ryk til en sagte fløjten var den proces overstået, og jeg forlod toilettet med samme selvfølgelighed som de voksne.

Men hovmod står for fald. En dag ved pissoirrenden, med en dreng på hver side i ovennævnte stilling, fandt jeg ud af lynlåsens bagside som lukketøj. Inden jeg havde fået den lille tissemand helt indenfor gylpen og i fuld sikkerhed, udførte jeg mit elegante træk, så huden på undersiden kom i klemme. Fra den dag var det slut med at spille kong kæphøj med den smarte finte.

Gøgl og tivoli i byen

Der var få ting, der kunne rygtes så hurtigt blandt Vejles børn, som når der var kommet tivoli til byen. Et tivoli var et pust fra den store verden, og ikke nogen selvfølge lige efter krigen, for under krigen lå de stille på grund af udgangsforbud, benzinmangel og mørklægningspåbud.

De store tivoliaftener var som regel op til weekends, og før den aften indtraf, havde vi nede i gården som regel aftalt at følges ad, for et besøg i tivoli var en kollektiv proces, der skulle deles. Et tivolibesøg krævede penge og satte derfor altid gang i klunsningen. Skraldespande og mærkelige gemmer blev støvsuget en ekstra gang, og da alt lige fra parfumeflasker til gammelt jern kunne indbringe penge, blev der ved opfindsomhed og fælles arbejde altid rejst midler. Jeg mindes, at Olaf og jeg i en lukket smøge mellem Gorrissens pakhus og nabohaven fandt en nedfalden zinktagrende, og på trods af at det var lørdag, fik vi solgt fundet ved en produkthandler på Jellingvej, hvor vi fik to kroner. Det lyder ikke af ret meget, men de fleste ting i tivoli kostede bare femogtyve øre.

På Abelones Eng i Skovgade og på Vestre Engvej har jeg mange gange været i cirkus, men jeg mindes ikke, at der har været tivoli. Det første sted, jeg kom i tivoli, var på Enghavevej. Lige over for Tekstilfabrikken var der en dyb ubebygget grund mellem et garageanlæg og rebslageren. Grunden var god til tivoli for de lave mure lukkede sig om karruseller og boder, og medvirkede til en særlig intim stemning. Og da Enghavevej var næsten blind, kunne folk slentre til tivoli i afslappet stemning, mens beboerne i den kommunale ejendom nød begivenheden fra de åbne vinduer.

Det klassiske inventar i tivoli var karruseller, luftgynger, kraftprøver og senere radiobilerne, men til tivoli hørte også boderne med skydetelt, lykkehjul, roulette og et spilletelt. For at trække mange folk til herlighederne sluttede aftenen ofte med et annonceret nummer, der var uden entré. På Enghavevej så jeg kanonkongen, der helt ude fra Enghavevej lod sig skyde ind i et net bagest på grunden. Kanonkongen steg ned i løbet og den sølvfarvede bil rejste kanonrøret til tredive grader, og et brag brød stilheden. Kanonkongen røg som et projektil i en stram, sølvglinsende dragt gennem luften, mens røgen væltede op fra det rejste kanonløb. En anden gang i tivoli sprang en mand fra et højt stativ 10-15 meter ned i en høj, smal tønde med vand. Med gru snakkede vi

Kai Krugers Dødsdrom på Kolind Dyrskue i 1952.
Af skiltet ses, at det er Jackson og Kruger, der kører.

om følgerne, hvis han fra den højde, havde fået et ben på hver side af tønden !

En hyppig oplevelse, når der var tivoli på Enghavevej, var Døds-dromen. Dødsdromen var en stor massiv trætønde med otte til ti meter høje, lodrette vægge, hvor to motorcykler kørte indeni. Som publikum gik man op ad to trapper til en udvendig gang, hvorfra man kiggede lige ned ad dødsdromens lodrette vægge. Kun en mindre stålvire afgrænsede publikum fra motorcyklens dødsridt på de lodrette vægge.

Dødsdromens ryttere hed i mange år Kruger og Kaptajn Jackson. I fuld speed kørte de på tøndens lodrette vægge, og de kørte både med bind for øjnene, siddende på styret og stående mens de gjorde honnør.

En aften jeg var inde at se forestillingen, gik lyset pludselig ud, og det blev kulsort i dromen, mens Kaptajn Jackson drønede rundt. Et højt gisp gik gennem tilskuerne, og jeg tænkte på, hvor længe kan han køre rundt på væggen i det mørke? I et velment forsøg på hjælp tændte en tilskuer en lighter, men det blev fulgt af skrigende ordrer om straks at slukke lighteren, da luften var fyldt med dampe fra benzin. Og så med ét hørtes en høj skramlende lyd, og motorcyklens larm ebbede stille ud. Først da kunne døren, der var en del af den

Kai Krugers Dødsdrom blev senere overtaget af Franz Kruger.
Her ses Dromen på Egeskov Marked i 1966 med ny besætning.
Kai Kruger slappede på sine ældre dage af ved en børnekarrusel.

lodrette væg, åbnes og der blev bragt en håndlygte ind i dødsdromens bund, hvor den styrtede Jackson og hans motorcykel lå. Kun kort tid efter hørtes lyden fra ambulancen, og få minutter senere blev Jackson løftet over på båren, der var bragt ind i dødsdromens bund. Men Jackson var ikke nogen tøsedreng. Som aftenens clou hævede han armen op mod de chokerede tilskuere. De to reddere, der skulle bære ham bort, tøvede et par sekunder, og så brød klapsalverne løs, og den faldne kaptajn blev såret, men med hævet arm, båret ud af dromen.

Den oplevelse blev delt med mange i skolen næste dag, og i avisen læste jeg, at lyssvigtet var sket på grund af en fuld ung mand, der havde hugget en spade i ledningen. Jackson havde brækket flere ribben, og avisen oplyste, at han ikke ville køre mere i Vejle denne gang. Senere hørte jeg, at han trods påbud fra læger kørte på et marked kort tid efter, og ribbensbandagen blev vist frem som et sandt trofæ.

Det var sjældent, vi spillede på lykkehjul. De klunsede penge blev som regel brugt på karrusellerne eller radiobilerne. Men en aften skulle jeg dog prøve og - hvilken oplevelse. Min mor havde tit beklaget savnet af en figur til at pynte vort hjem. Det hun havde i tankerne, var det rationerede Kongelige Porcelæn, som isenkræmmer Hans Brincker for nylig var begyndt at udstille.

I forbindelse med juleudstillingen var jeg frejdigt gået ind og havde spurgt til en sådan figur, der så ud til at kunne betales, men ak prisen var i dollars. Hvad jeg ikke vidste var, at man på grund af valutamangel kun solgte Kongeligt Porcelæn mod betaling med dollars. Fra den dag blev det mit største ønske at forære min mor en figur. Og det var, hvad hun fik den aften. Da de tre rullende hjul stoppede, var jeg den heldige vinder til frit valg på alle hylder, og da ejeren hev mig over disken og hævede mig op, stod figuren som i en drøm lige foran mine øjne. En fyrre centimeter høj fiskerdreng med sydvest, og selv om nogen senere påstod, at den var af gips, så var den for mig ligeså smuk og blank som det Kongelige Porcelæn. Jeg kunne i min vildeste fantasi ikke tro andet, end at der forelå en fejl. Femogtyve øre og en figur. Så inden lykkehjulsmanden kunne nå at fortryde, lod jeg kammerater være kammerater og piskede stolt hjem knugende min gevinst til brystet. Til min mors store ros tjener, at hun tog mod figuren som noget uerstatteligt, og fiskerdrengen fik hædersplads på min fars reol, hvor han stod lige så længe, jeg boede i Vejle.

Et par gange var der også tivoli på hjørnet af Nyboesgade og Valdemarsgade på den tomme hjørnegrund overfor Brdr. Larsens Flytteforretning. Det var ikke uden betænkelighed, vi tog i tivoli så tæt på Valdemarsgade. Og at man skulle passe på, mindede fru Rasmussen fra gården mig om, da jeg løb på hende derude. Da hun hørte, jeg var cyklet derud, rynkede hun pandebrynet og spurgte, om min cykel var ordentlig låst. Og med ordene "pas nu på ikke og rode dig ud i noget skidt" fik jeg mine anelser om Valdemarsgade bekræftet.

Ude i det tivoli så jeg for første gang en ny variant af dødsdromen. I et højt telt stod der en kæmpe-globus i en art fletværk af smalle metalbånd, således at man kunne se ind i globussen, hvor de på motorcykel kørte i perfekt timing på kryds af hinanden. Vi var dybt duperet af, at de nu også kunne køre med hovedet nedad.

I 1949 åbnede den store Dyrskueplads helt ude på havnens nord-side, og jeg synes ikke mere, at det blev det samme at gå i tivoli. Forlystelserne blev godt nok større, men med bedre plads blev aktiviteterne også spredt, så den intimitet og nærhed, der havde været på de små tomter inde i byen, manglede. Og selv om publikum i en stor jævn strøm gik til tivoli ad den triste Dyrskuevej, blev stemningen ikke den samme, som da der var tivoli i de tæt befolkede boligkvarterer.

Men også tilbudene ændrede sig. Dødsdromen, mærkelige mænd og oversavede damer blev erstattet med hurtige og større karruseller, og de annoncerede numre sidst på aftenen blev erstattet af solister indenfor skuespiller- og filmverdenen. Film og radio havde skabt ny idoler, og stjernerne, der optrådte, var Poul Reichardt, Holger Fællessanger, Lørdagspigerne og i den stil. Tidens nye svar på den fordums glinsende kanonkonge. Og ved midnat, når tivoli lukkede, var turen hjem fra Dyrskuepladsen ikke nogen stor oplevelse.

Så var det bedre, når der var tivoli i Skyttehuset. Når grundlovstalerne var slut, åbnede tivoli i den yderste spids af haven. Her var der ikke megen plads, men teltene kunne dog være inden for buskene, der kranser skrænterne mod vandet. Det gav en intim og god stemning med især stemningsfulde aftener, hvor der kun få meter fra hylende gøgl og radiobiler var vand, hvor man kunne høre bølgerne sagte skvulp mod strandkanten.

På de festlige aftener var der sammen med tivoli også bal på en rund estrade ved den store plæne. Den runde estrade var omkranset af flag og med grønne bøgegrene på rækværket. Adgangen til dansen krævede baltegn, men tonerne fra Elmo Pedersen orkester var gratis for de mange ældre, der allerede havde dannet par og nøjedes med at lytte. Som en afveksling til tivoli-aktiviteterne kiggede vi børn på, og undredes i det stille over, at nogle ville betale en hel krone for at komme til at danse med en pige.

Efter en aften i Skyttehuset var hjemturen langs Skyttehusbugten en fornøjelse. Byen lys spejlede sig i bugten, og stilheden blev kun brudt af skræppende ænder, der mindede om, at det måtte være på tide at gå til ro, for der var en ny dag igen i morgen.

Holger

For nogle år siden besøgte jeg Anholt. Jeg sejlede fra Grenå og anløb Anholt efter tre timer. Trods den smukke tur glædede jeg mig til at komme i land, men ved landgangen ventede en overraskelse. Fra landgangsbroen så jeg, at ingen kunne gå i land, før de havde trykket hånd med en fuldskægget kæmpe i blå uniform, og at hvert håndtryk blev fulgt af et rungende "Velkommen til Anholt". I land fik jeg at vide, at den venlige "kaptajn", der havde budt os så hjertelig velkommen var Søren Betjent, der havde udnævnt sig selv til øens betjent og valgt at modtage øens gæster på den vis. Udover det holdt Søren Betjent almindeligt opsyn på havnen.

En lignende original havde vi i Vejle, da jeg var barn, og han hed Holger. Mens Søren Betjents rolle var at passe Anholt Havn, hvilede der tungere byrder på Holger, der ikke kun tog vare på Vejles bybusdrift, men også følte et dybt ansvar for politi og brandvæsen. For alt hvad der havde med en uniform at gøre,

Nørretorv i begyndelsen af halvtredserne i ny og moderniseret udgave med plads til seks busser som følge af flere linier. Fra platformen med de to overdækkede ventepladser styrede Holger proceduren, når busserne skulle af sted.

tiltrak Holger, og alle hans hverv blev varetaget i khakibrun uniform med kasket.

Holgers daglige gang var på Enghavevej i busejer Carl Hansens ny garageanlæg. Her tog han ansvar for, at busserne kom korrekt ud og ind af garagerne. Efter sigende deltog han også i vask og pudsning, og for det arbejde nød han fri kørsel med alle Carl Hansens bybusser.

Mest synligt i gadebilledet var Holger dog på Nørretorv. Her var bygget nye holdepladser til bybusserne. I stedet for at busserne holdt ved kantstenen ved Vestergade, var der opført en mindre terminal med kiosk, toiletter og overdækkede ventepladser, og her anløb hver halve time linierne fra byens tre ruter fra hver retning, så der holdt hele seks busser. Linie 1 kørte mellem Mølholm og Grejsdalen, og linie 2 kørte mellem Søndermarken og Trædballehus, og som det seneste skud på stammen var der nu kommet fast forbindelser til Ribevej, Uhrhøj og Ibæk Strandvej, så Nørretorv var blevet et trafikalt knudepunkt med et stænk af storbypræg. Og på den scene spillede Holger hovedrollen.

Før busserne forlod Nørretorv, så man Holger i heftig diskussion med chaufførerne, og passagerer, der skulle med bussen, fik en hjælpende hånd for at understrege alvoren i tidsplanen. Og når Holger endelig entrede linie 1 mod Grejsdalen, var ingen i tvivl om, at det var rette tid for afgang. Gæsterne ved bordene på Premier Bar, kunne endnu engang konstatere, at i Vejle kørte bybusserne til tiden.

Som barn ville man helst sidde forrest i bussen, og på Linie 1 mod Grejsdalen var sædet helt fremme ved vinduet yderst attraktiv. Men det var Holgers faste plads, og i de busser der ikke havde denne særlige attraktion, var sædet nærmest chaufføren hans plads. Derom herskede der ingen tvivl.

På linie 1 gennem Grejsdalen hed den faste chauffør i mange år Kammersgaard. Naturligvis var det ham, der kørte bussen, men når jeg så Holgers små nik og tegn til Kammersgaard før Gorms Apoteket og Kødbørsen, hvor der var stoppesteder, var jeg ikke i tvivl om, at det var Holger, der valgte tid og sted for stop og afgang ved diskrete tegn til Kammersgaard.

Men også Brandstationen trak i Holger. Når brandbilerne skulle ud af garagen for deres daglige syn, lod Rasmussen sig tålmodigt lede af hans gestikulerende arme og kommandoer, og når pumperne skulle prøves, holdt han os børn på tilbørlig afstand for at understrege alvoren i opgaven. Sådan forløb

hans daglige gøremål, men langt de fleste vejlensere kendte ham fra optog gennem byen, for der var Holger i sit rette es.

Som en hyldest til gallauniformen bar han ved sådanne lejligheder altid hvide handsker. Normalt førtes optoget an af to betjente, men Holger tog den byrde på sine skuldre. Første maj eller Grundlovsdag kunne man se Hans Hedtoft eller den kraftige smed Kaj Lindberg - Vejle-kredsens socialdemokratiske folketingskandidat – i front for den festlige majdemonstration, men fronternes front var Holger. Holger var altid forrest i optoget.

Hvad han ikke havde i takten, manglede han til gengæld ikke i opmærksomheden. Ved jævnlige kik bagud sørgede han for afstand til optoget, og foran vogtede han over den fornødne bredde. Var en purk steget ned fra kantstenen, var han straks fremme og anmodede venligt, men bestemt den pågældende om at træde tilbage. Og da mange børn gerne ville frem og se, blev Holgers værdige gang til tider afbrudt af baskende løb fra side til side. Som en vingeskudt krage krydsede han gaden, for kort efter igen at finde takten og tage tjek på afstanden til optoget, der skred værdigt gennem Nørregade.

Holger var en stor del af festligheden, for alle børn sagde, "Se – se, der kommer Holger", og de voksne smilede og rettede gladelig ind, for i modsætning til kommandoer og ordrer fra stivnakker, åbner smilet døren til forståelse, så Holgers ordrer blev efterkommet.

Men begejstringen var ikke delt af alle. Da Kong Frederik skulle besøge Vejle, mente politiet, at der forelå det, man i officielt sprog kalder „en vanskelig situation". Og den vanskelige situation hed „Holger". Dette faldt nogle af brandmændene for øre, og på brandstationen blev problemet drøftet med stor alvor, for brandmændene ønskede ikke, at det skulle gå Holger, som det var gået den glade Hurra-mand.

Hurra-manden var en anden af byens originaler. Han kunne mødes over det meste af byen, og navnet havde han fået, fordi han pludselig stoppede op og råbte af sine lungers fulde kraft - "Leve Danmark", og det blev fulgt af syngende hurraråb. Hurra-manden hyldede også dagen ved høje råb fra bakken i Nørreskoven. Ovenfor Ty i Ly hvor den bratte skrænt møder byen, som talerstolens front møder salens publikum, gjaldede Hurra-manden flere gange sin hyldest udover byens tage.

Det hed sig i byen, at politiet ved en lejlighed havde deporteret Hurra-manden ud af byen. Hensigten har formodentlig været, at ingen skulle få den

Holger cirka 10 år gammel på Hover Skole i cirka 1933.
Holger ses midt i billedet med matrostøj og omgivet af elever fra alle landsbyskolens klasser og lærere.
Mens originalen Holger således gennemførte almindelig skolegang og gled ind i vejlensernes hverdag, bragte hans store glæde for uniformer ham tidligt i konflikt med de autoritetstro tyskere, men senere også Vejles Politi.

tro, at alle vejlensere var skingrende sindssyge. Så for den hellige almindelige orden, og for ikke at byens fine gæst skulle bringes i tvivl om, hvad der var en almindelig og en ualmindelig vejlenser, kørte politiet Hurra-manden ud af byen og satte ham efter sigende af på landevejen nord for Lindved. Efter udført gerning lod politifolkene sig friste af en kop kaffe på Lindved Kro, og hvad politifolkene på det tidspunkt sad lykkeligt uvidende om, var at Hurra-manden havde fået et lift til Vejle. Så det første politifolkene hørte, da de var kommet ned på det flade stykke af Horsensbakken, var Hurra-mandens gjaldende råb fra bakken i Nørreskoven.

Når vi som børn, trætte efter aftenens leg, sad på bænkene foran Brandstationen, blev den historie fortalt igen og igen. Ingen kunne fortælle den så levende og medrivende som Ove Jørgensen. Når han med fagter og grimasser fortalte, hvordan Hurra-manden havde snydt politiet, så jeg lyslevende de to betjentes ansigt i det split-sekund, hvor Hurra-mandens gjaldende hurraråb flænsede den salige fred i den sorte politibil.

Vandrehistorie eller ej, men der var i hvert tilfælde den sandhed i det videre

forløb, at brandmændene kontaktede politiet og påtog sig ansvaret for, at Holger blev på Brandstationen hele den dag, kongen kom til Vejle. Så da Holger næste dag kom på Brandstationen, blev han kaldt ind på vagtstuen og fik fortalt, at Vejle Brandvæsen var i en alvorlig situation. På grund af kongebesøg og andre presserende sager, var brandvæsenet lammet, medmindre Holger kunne være ansvarlig for vagten, den dag Vejle fik besøg af kongen.

Det blev en slem dag for os børn på Brandstationen. Vi plejede for det meste at råde over den store gård til leg, men den dag blev vi af Holger pænt anvist plads på den anden side af renden til brandslangerne. Men til gengæld var der noget at se på. Fra morgenstunden dirigerede Holger brandbilerne ud og ind af garagerne. Ordrer og anvisninger føg gennem luften, og ordrer blev indimellem fulgt af et stramt honnør fra brandmændene, der ellers ikke plejede at hilse så formelt. Korte pauser fik brandmændene kun nådigst Holger til at bevillige, og så fik de en bajer og han sin gule sodavand. Og inden han gik hjem efter en hektisk dag, havde brandmændene skillinget sammen til "løn" for Holgers trofaste tjeneste. Og Holger flagrede ud af Brandstationens gård i sit karakteristiske halvvejs løb.

Således fik Holger en stor dag og var glad. Men også brandmændene var glade, for de havde gjort en god gerning og haft en sjov dag. Få dage efter kom Holgers mor helt oppe fra Uhrhøj og sagde tak for den gode behandling af Holger, og hun var også glad, og mod sædvane fik politiet lov til at være alene forrest i optoget - uden Holger - den dag, så de har formodentlig også været glade.

Men jeg har altid syntes, at det var synd for Kong Frederik og de tre små prinsesser, at de aldrig fik set Holger.

Industriens himmelstræbere

I min barndom var Vejles silhuet præget af et markant træk, der helt er forsvundet, nemlig de mange høje fabriksskorstene. Når man kørte ned til byen, stak skorstenene deres høje slanke kroppe op over alle byens tage, og de højeste af dem stak endda toppen over spirene på Sct. Nicolai og Vor Frelsers Kirke. Mest karakteristisk var skorstenenes silhuet dog nede fra bunden af dalen. Når man stod ude i de flade enge vest for byen, markerede fabrikkernes skorstene sig som rygende pinde over de røde tage. Selv inde i byens smalle gader markerede skorstene sig. På mange gamle fotos er skorstenene en dominerende del af billedet. Ses Flegborg fra Nørregade mod vest, præges billedet af elektricitetsværkets høje skorsten og for enden af Foldegade ses Elektro-Isolas skorsten, hvor gaden svinger. Skorstenene gav byens tredje dimension en ekstra tand i højden.

Men der var også en symbolik knyttet til skorstenene. For gæster under-

Vejles profil fra engene ved en midlertidig bro, hvor Boulevarden i dag ligger.
Byens profil domineres af de høje fabriksskorstene fra blandt andet Sålelæderfabrikken og Elektro-Isola.

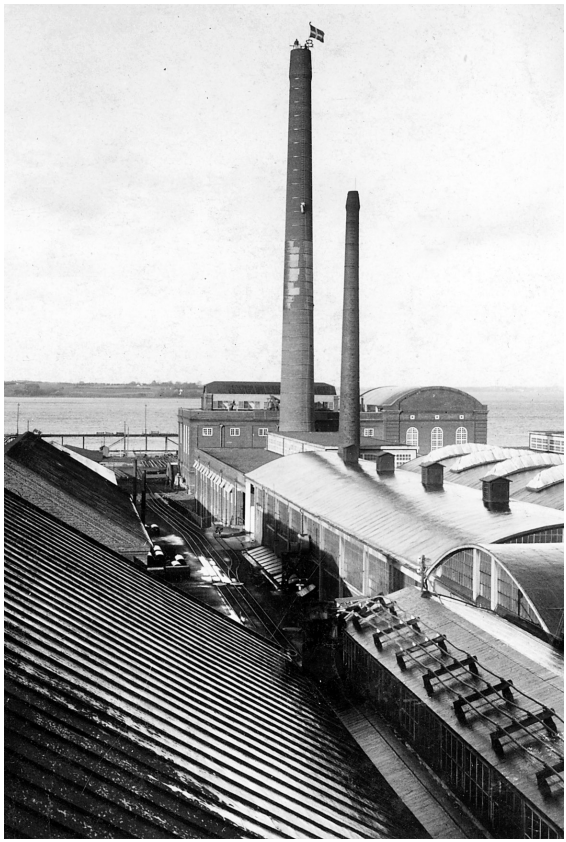

Rejsegilde over skorstenen på Nordisk Kabel og Tråd i Middelfart, som min far var med til at opføre for det gamle Vejle-firma C. Christoffersen i tyverne.

stregede de mange rygende skorstene, at det var en stor og driftig industriby, man var kommet til. Og den rygende skorsten var for arbejderen et symbol på arbejde, så der kunne komme brød på bordet. Det er denne symbolik, der vises i Sikker Hansens gamle valgplakat, hvor manden og hans familie tilfredse skuer mod den rygende fabriksskorsten i tegningens baggrund. Også i flere af den gamle vejlemaler, Victor Jensens plakater og malerier ses de rygende skorstene.

På det gamle prospekt af Vejle, som Schweitzers Bogtrykkeri A/S udgav i 1943, kan der tælles mellem 20 og 25 rygende fabriksskorstene. Skorstenene ses over hele prospektet, men størst er koncentrationen dog mod vest omkring Hess´s fabrikker, hvor flere fabrikker lå lige op til de grønne enge.

I min familie blev der talt meget om disse høje skorstene. Som ung svend havde min far været skorstensmurer, og han pralede gerne af, at han havde været med til at bygge Danmarks næsthøjeste skorsten. I Middelfart havde han været med til at opføre Nordisk Kabel og Traad´s 65 meter høje skorsten, som murermester Christoffersen fra Vejle havde haft arbejdet med. Min mor brød

sig ikke om, når han fortalte, hvordan de var blevet hejst op i den høje skorsten i en stor balje, og mine øjne stod på stilke, når han fortalte om arbejdsmanden, der gav hejset frihjul ved nedfiringen og først bremsede lige inden bunden. Så gøs min mor og bad ham holde op. Men jeg fik endnu engang min fars heltestatus bekræftet.

Det var før min far og mor mødtes, at han havde bygget den ny skorsten i Middelfart, men efter de blev gift, slap hun ikke for skrækken ved hans arbejde med høje skorstene. Efter den tid fik han som opgave at reparere toppen på to høje skorstene, og trods min fars store beundring for disse høje bygværker, blev han medvirkende til nedrivningen af en af de højeste skorstene i Vejle.

Den smukke udsigt mod Uhrhøjsbakken fra vor anden sals lejlighed blev en dag i begyndelsen af fyrrerne forvandlet til min mors mareridt. Fra de to stuevinduer sås nemlig også Worning og Petersens skorsten ved sæbefabrikken i Tønnesgade. Skorstenen lå kun et par hundrede meter fra, hvor vi boede. Da den øverste krans på denne skorsten var tæret, bad min fars firma Christoffersen ham om at udføre arbejdet. For at undgå et længere stop af produktionen havde fabrikken bedt min far om at udføre arbejdet en søndag. Så søndag morgen ventede min mor og jeg og andre familier fra ejendommen, der havde hørt om opgaven, spændt på at min far skulle dukke op i toppen af skorstenen. Mod sædvane skulle han stige op ad trin inde i skorstenen, så vi ville ikke få ham at se, før han stak hovedet frem fra toppen af skorstenen.

Men pludselig, midt i den ulidelige spænding, begyndte skorstenen at ryge. Min mor, og mændene der fulgte optrinet fra gaden, troede at arbejdet var blevet aflyst og fyret tændt op igen, for der væltede sort røg op fra toppen. Men bedst som de talte om det, dukkede min far til alles overraskelse frem. Noget var ikke, som det skulle være, var de enige om, for min far sad helt stille og foroverbøjet. Han vinkede heller ikke, som det var aftalt, og op fra skorstenen steg stadig sort røg.

Og det var ikke gået som planlagt. Min far var startet opstigningen indvendig i skorstenspiben på det aftalte tidspunkt. Da han var kommet en tredjedel op i det mørke rør, med det meget lille lyshul foroven, bemærkede han en generende støv, der steg op nedefra. Det viste sig at i takt med, at det støv der havde lejret sig på trinene, blev skubbet ned og ramte bunden, slog det op igen som følge af det høje rørs trækvirkning. Da han var nået halvvejs op, stoppede han op et par sekunder og overvejede at gå ned, men begyndende

kvælningsfornemmelser sagde ham, at der måtte træffes en hurtig beslutning, og at det nok var sikrest at fortsætte til toppen. Det var således ikke varm røg der kom op af skorstenen men sort sod, der gjorde det svært at trække vejret. Senere fortalte min far mig, at det var en af de få gange, han havde været ved at gå i panik, og han troede et øjeblik, at det ville ende galt. Ingen må have forudset det opståede problem, og min far gjorde ellers aldrig en dyd ud af at gå på kompromis med sikkerhed.

Nemmere gik det, da min far nogle år senere skulle reparere skorstenen ved Charles Hindborg på hjørnet af Nørrebrogade og Gulkrog. Af et avisudklip fremgår det, at der havde fundet en eksplosion sted i skorstenen som følge af fyring med indenlandsk brændsel. Sandsynligvis har der været tale om danske brunkul, som blev brugt under krigen. Resultatet af det var, at et stykke murværk på to meters højde var faldet ned fra skorstenens øverste del. Da cementafdækningen, der holdt sammen på skorstenen, var sprængt, turde man ikke rejse stillads før de øverste to meter var raget ned. Fra toppen af

Worning og Petersens Sæbefabrik imellem Tønnesgade og Staldgaardsgade. I midten af billedet fabriksskorstenen som min far nær var blevet kvalt i en søndag morgen.

Brandvæsenets høje drejestige Lillebæltsbroen, som den blev kaldt, gik min far op og fæstnede en krog, så det sprængte murværk kunne trækkes ned. Men da kun en tredjedel røg ned ved trækket, måtte han op og brække resten løs manuelt. Sammen med en større menneskemængde fulgte jeg arbejdet nedenfor højbanen ved Nørrebrogade.

At sensations-journalistikken ikke er ny, bekræfter et gammelt avisudklip. Under overskriften: "Brandmester som Fluemenneske på en 20 Meters Skorsten" kunne læserne af det lokale dagblad følge med i, hvordan denne farlige operation var forløbet. "Sikke noget pjat og skrive" sagde min far og rystede på hovedet "Så var det sku´ værre ovre ved Worning og Petersen" men hvad der var sket ved Worning og Petersen, kunne pressen jo ikke vide.

I slutningen af fyrrene forvandlede min far for anden gang vor smukke udsigt til min mors mareridt, og denne gang ikke bare for en søndag. Fra vort køkkenvindue var der en smuk udsigt til engene, hvor også Elektricitetsværkets og Hess´s høje skorstene kunne ses. Min far blev bedt om at rive den skorsten ned, som tilhørte Hess. Et foruroligende aspekt ved nedrivningen var måske også, at han skulle udføre arbejdet på akkord. Arbejdet bekymrede min mor meget, og bedre blev det naturligvis ikke ved, at skorstenen var en del af hendes daglige udsigt fra køkkenbordet.

En smuk, lys majmorgen klokken syv startede min far opstigningen ad den høje skorsten. Min mor og jeg kunne ikke se opstigningen, da trinene sad på vestsiden af skorstenen, men inden jeg startede i skole klokken otte, så vi min far sidde på toppen. I en kikkert kunne vi se ham vinke flere gange, men ellers sad han stille en halv times tid. Da han kom hjem til frokost, fortalte han, at da han var kommet op til toppen havde skorstenen duvet mere, end han havde ventet. For at vænne sig til højden og skorstenens svage svingen, havde han ventet med at gå i gang, og bare siddet helt stille og nydt den gode udsigt.

Han startede nedrivningen ved at sidde overskrævs på kanten, der var ganske smal i toppen, og først efter nogle dages arbejde var kanten blevet så bred, at han kunne stå på den. Da skorstenen var revet cirka trekvart ned, opstod der uforudsete problemer. Som det nogle gange ses, var skorstenen forstærket med et jernværk. Nu viste det sig, at jernværket var forankret på indersiden på en anden måde end forudset. Det betød at Hess måtte finde en smed, der med sin skærebrænder måtte med op i skorstenen. Ikke alle smedene var interesseret i at komme derop.

Da min far og smeden havde arbejdet sammen i et par dage, var smeden blevet irriteret på et bånd, som han ikke kunne få fri ved træk med en donkraft. Det jern, som smeden skulle have fri, sad et par meter under den nedrevne skorstens top. For at komme derned, var der hængt en stige ned i skorstensløbet fastholdt af en bom på skorstenens kant. I hidsighed hørte min far smeden sige: "Nu må det briste eller bære" og det bristede, så bommen knækkede, og smed og stige forsvandt i det store dyb.

Min far måtte overvinde chokket, og klatrede så ned og styrtede over til porten for at få tilkaldt Falck. Fra porten styrtede han tilbage til skorstenens røglem i bunden, hvor han ventede at finde smeden dræbt inde i skorstensrøret. Men han troede ikke sine egne øjne, da han så smeden komme kravlende ud.

Smeden havde klaret det høje fald, fordi han i en blanding af skræk og refleks, havde klamret sig fast til stigen, da bommen brast. Klamrende sig til stigen oplevede smeden kraftige ryk, når stigens top og bund på skift bankede mod skorstenens ru inderside. Disse voldsomme ryk tog farten af stigens fald, så først da stigen ramte bunden af skorstenen, fik smeden det slag, hvor hans fødder knækkede flere stigetrin, og han "slap" med et par brækkede ben.

Den dag kom min far tidligt hjem. Efter at smeden var blevet kørt bort af

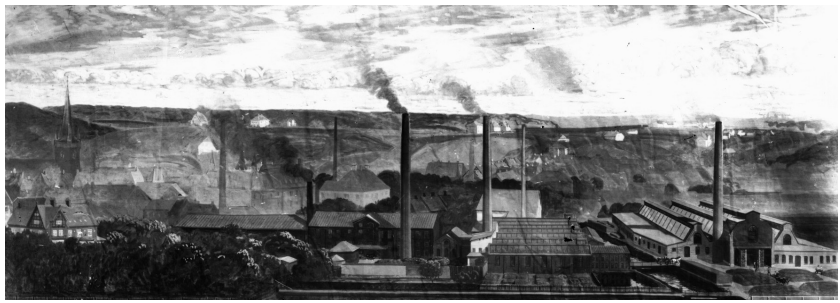

Hessgrunden med de mange skorstene.
Det var den ene af de to forreste, min far fik til opgave at rive ned.

Falck, klatrede min far igen op i skorstenen efter sit værktøj og efter en forsvarlig oprydning igen ned for resten af dagen. Det var nok de færreste, der havde haft lyst til det, men klogt af ham for han skulle jo under alle omstændigheder gøre arbejdet færdig.

I dag er fabrikkerne nede i byen lukket og de høje skorstene borte. Kun fjernvarmeværkets høje skorsten ses i ensom majestæt over byens tage. Men

det lige, glatte rør mangler helt de tidligere skorstenes slanke, koniske form og murstenenes smukke, stoflige karakter. Så vidt jeg kan se, er end ikke en enkelt af de gamle himmelstræbere blevet bevaret som et minde om tiden, da industrien og skorstenene dominerede Vejle.

Barndommens billeder

I min generation er fotografiapparatet blevet alles eje. Mine forældre havde hverken selv fotograferet eller haft et kamera. Først som stor dreng blev jeg ejer af et kasseapparat. Min lykke ville ingen ende tage, da jeg fandt det i en skraldespand i gården. I dag bruger mine børnebørn eengangs-kameraer, som med største selvfølge ender i skraldespanden efter endt brug. Med digitalkameraer og video bliver hverdagen i dag fastholdt med billeder fra vugge til grav. Når jeg kigger i mine albums fra barndommen, er der dels ikke ret mange billeder, og de billeder, jeg har, stammer fra forbavsende få kilder.

Jeg husker ikke selv første gang, jeg var til fotograf, men af billederne kan jeg se, at det var ved fotograf Nissen i Torvegade. Anledningen var min barnedåb. Det var et nyt valg af fotograf, for af ældre fotos af min fars familie, kan jeg se på bagsiden, at de enten blevet fotograferet ved H. P. Jensen på Kirketorvet, eller hos Hans Albjerg på Nørrebrogade. Man kunne altid se, hvor de gamle fotografer lå, for i tagetagen havde de det meget karakteristiske store ateliervindue, der var nødvendig af hensyn til lyset. Inden skolealderen nåede jeg at blive fotograferet yderligere to gange ved Nissen i Torvegade. De besøg husker jeg tydelig. Som barn var det nemlig ikke nogen stor fornøjelse at komme til fotograf. Den lange tid til eksponeringen krævede, at man sad musestille, ja, man måtte end ikke blinke, og Nissens krav om fuldstændig ro blev givet i en fast tone. Under de betingelser blev opstillingen noget stiv og smilet kunstigt,

Fotograf Hammer på Nørretorv.
Fotografens krav til lys kom til at præge gadebilledet med de karakteristiske atelierudformninger af tagetagen.
Med kunstlyset ændredes betingelserne, og fotograferne rykkede ned i stueetagerne.

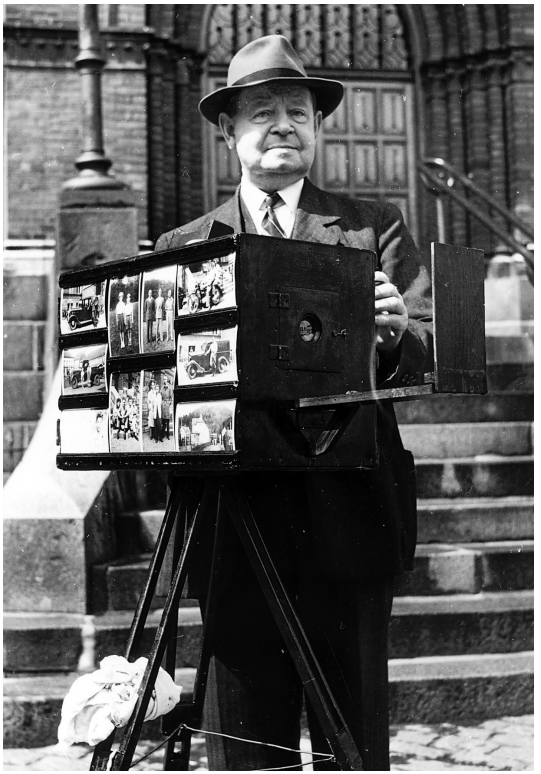

Kanonfotograf Jakobsen på Raadhustorvet i halvtredserne. Billederne blev fremkaldt på stedet, så man efter kort ventetid fik billederne med sig.

men til gengæld blev billederne utroligt skarpe, for de blev optaget på plade.

Som i de fleste andre købstæder var der også på et af Vejles torve en kanonfotograf, som det blev kaldt. Han stod på Raadhuspladsen ovre mod hotel Royal, men naturligvis kun om sommeren. Kanonfotografen havde godt nok dagslyset lige ved hånden, men for os børn var det ren magi, når han kunne få billedet frem på stedet. Folk ventede tålmodigt på billedet, som fotografen fremkaldte under et mørk klæde. Når fotografens arbejde under klædet var færdig, blev billederne lagt i en spand vand, som en erstatning for skylning. Jeg mindes at have haft et af disse kanonfotograf-billeder, men desværre har billederne ofte været vanskelige at bevare.

I ejendommen, hvor jeg boede, var der ti familier, og så vidt jeg ved, var der indtil et par år efter krigen kun en, der havde et kamera. Damgaard Sørensen, eller skomageren som vi altid kaldte ham, fotograferede med et såkaldt bælgkamera. Med det apparat tog han nogle af de få billeder, jeg ejer af hverdagslivet i vor gård. Billeder var ingen hverdagsforeteelse, men ved særlige lejligheder som børnehjælpsdage, kaffeborde og når vi var klædt ud, tog han gerne et bil

lede. Ovre i skomagerens kælderbutik ved siden af Vedelsborg i Vedelsgade havde han mange af sine billeder hængende. Det glædede kunderne, som kunne fordrive tiden med at kigge billeder, når de skulle vente på de små hurtige reparationer. På tavlen hængte der flere billeder af firlingerne i Breth siddende på brandvæsenets gamle hestetrukne sprøjte, da de ved en børnehjælpsdag havde været det store trækplaster. Et andet af billederne viste et lyn, der slog ned lige bag ved brandstationens tårn, og vi snakkede tit om, hvor hurtig skomageren var, når han havde nået at fotografere et lyn.

Lige efter krigen dukkede fotokæden Kehlet Stella Nova frem, og familiefotoet blev alles eje. Jeg kom ikke i et hjem i Vejle, hvor ikke familiens samlede medlemmer var foreviget ved Stella Nova i Nørregade. På bogreoler eller skænke stod disse billeder af familiens medlemmer samlet eller hver for sig. I stedet for de tidligere fotografers kølige, saglige billeder, hvor der for det meste blev kigget lige ind i kameraet, lancerede Stella Nova en ny stil. Unge piger så

Fru Rasmussen var ejer af et simpelt bokskamera.
Med det foreviger hun og datteren Tove dagligdagen i Brandstationens gård med dette og de tre følgende billeder af livet i gården og inde.
Kaffebord i gården. Forrest Anders og Maren Rasmussen.
Den gamle dame er Rasmussens mor Johanne, der er på besøg.
Til højre min far og mor og mig på bænkens ryg

Brandmændene har vagt og har fælles kaffebord ud for brandmændenes værksteder i tørregården. Til højre Anders og Maren Rasmussen. Til venstre Chr. Bundgaard, hans kone og datteren Grete.

Dagligdag i den Lille gård. Fru Rasmussen med cerut og fru Jørgensen med børnene Grethe og Kirsten. Anlægets gamle hvide bænke blev flittig anvendt i gården, da der kom nye bænke i Anlægget samtidig med en ny udformning efter krigen.

Brandmændene til kaffebord med gæster hos Rasmussens.
For bordenden "Ras", Carl Jensen med sin ny kone Karen og til højre "Luffe",
Herluf Sørensen og bag ham fru Rasmussen

længselsfuldt ind i et lys, og skolebørn blev sat til at læse i en bog. Billederne var en hyldest til det pæne og blev med det udgangspunkt tit kedelige.

Efter at jeg startede i skole, blev jeg hvert år efter eksamen slæbt med ned i Stella Nova. Min tålmodighed belønnede min mor ved et besøg hos konditor Boisen i Torvegade eller hos Christiansen i Kirkegade, hvor jeg fik chokolade og lagkage. Det var en rimelig ordning, for det var blevet nemmere at gå til fotograf. I stedet for fotograf Nissens strenge ordrer om at forholde sig i ro, inden han gemte sig under det sorte tæppe, oplevede jeg nu smilende unge damer i grønne kitler, der nænsomt placerede én i forlorne renæssancestole og vinkede med alskens tøjdyr for at få én til at vise et ordentlig smil inden forevigelsen.

Stella Nova havde forretning i Nørregade næsten på hjørnet til Tønnesgade. Forretningen havde et stort vindue til facaden, som der blev brugt langt tid ved. Som børn grinede vi skadefro, når der var nogen, vi kendte blandt de mange udstillede billeder, og når vi var heldige, oplevede vi pænt omklædte børn, der blev kørt til fotografen, og grinede smørret. Bag vinduet kunne vi også se de smilende fotografdamers arbejde med at håndkolorere nye farvebilleder. Det var en spændende proces at følge.

En anden stor del af mine barndoms billeder stammer fra skolen. Vores

historie- og sanglærer, Skov-Petersen, var engageret fotograf og tog billeder af klassen hvert år. Nogle år har han åbenbart valgt at fotografere os inde i klassen, og andre år er vi stillet op i skolegården. Om det er et bevidst valg eller vejret, der har betinget det, ved jeg ikke, men der er en tydelig forskel i kvaliteten. Mange af indendørs billederne er nemlig ret dårligt belyst. Jeg har ikke alle klassebillederne, for mine forældre syntes, de var for dyre i forhold til kvaliteten. Godt nok brugte Skov-Petersen blitz, men han brugte nok også lange eksponerings-tider, for vi fik strenge ordrer om at sidde stille.

Da jeg var cirka ti år gammel, blev jeg som nævnt den lykkelige ejer af et boks-kamera. Jeg husker endnu tydeligt den søndag morgen, hvor jeg fandt det i en af skraldespandene i gården. Boks-kameraet havde tilhørt Henry Svejstrup og røg ud efter en oprydning. Apparatet stammede fra tyskerne, og var et af de levn vi andre fik fornøjelse af, da tyskerne forlod Forsamlingsbygningen. Efter jeg havde fisket det op fra skarnkassen, var jeg i tvivl, om det var i orden, men under de overvejelser kom skomageren til, og efter et kort syn anbefalede han mig at købe en film.

Desværre blev det ikke de daglige ting, min nyerhvervelse blev brugt til. Kamerater, leg i gården eller vor købmand – som jeg ville have elsket at have et foto af i dag – blev ikke det, jeg tog billeder af. Dertil syntes jeg, at film og fremkaldelse var for dyrt. Jeg brugte mest apparatet på ferierejser, og på en tur til København kan jeg se, at jeg har taget et billede af Rådhuset, et billede i Zoo og af skulpturen i Mindelunden. Lysten til at fotografere seværdigheder var så stor, at min kammerat Niels Tage og jeg en eftermiddag cyklede helt ned til den gamle Lillebæltsbro for at tage et enkelt billede til samlingen.

På en film var der vistnok kun otte billeder, og når den var taget gik turen til Foto Halle i Wissingsgade, og spændingen var stor, før man kunne hente den fremkaldte film og konstatere, om alle billeder var gode. På trods af at kameraet ingen indstillinger havde, begyndte jeg at læse alt om fotografering, og kameraets begrænsninger fandt jeg råd for. I vor mørke stue slukkede jeg alt lys, og mens lukkeren var åben, skød jeg en blitz af på et lommebatteri, som jeg måtte holde med en tang for ikke at brænde mig. Når der igen var mørkt i stuen, lukkede jeg for eksponeringen. Billederne blev skarpe, men familien der i mørke pludselig fik en blitz skudt af, så ret så skræmte ud. Desværre har jeg ingen af disse særprægede familiefotos længere.

Pressens billeder blev også en del vor hverdag. Olaf Sørensen fra gården var avisbud på Folkebladet. Nogle gange kom han hjem med en hel stak kasserede pressebilleder. De havde meget høj kurs hos min fætter Ove, Niels Tage og mig. Dysten om de bedste billeder var ofte hård, for de store blanke billeder havde vi i fantasien allerede set dekorere væggen på værelset. Perlerne i min samling af disse billeder var cykelryttere.

En dag havde Olaf et foto af vores store helt, cykelrytteren Elof Dalgaard. Min fætter Ove fik den ide, at billedet måske kunne bringe os i kontakt med Elof Dalgaard, hvis vi gav ham det. Jeg var ikke meget for at komme af med billedet, men på den anden side var et møde med idolet heller ikke at kimse af. Vi vidste, at han boede ude i engene, og gennem telefonbogen fandt vi den præcise adresse og cyklede derud. Elof Dalgaards mor åbnede, og da vi havde fortalt om ærindet og vist hende det flotte billede, sagde hun, at vi hellere måtte give ham det selv.

Elof Dalgaard blev glad for det flotte billede og kvitterede med en sodavand, og jeg tror, han var for genert til at vise alle medaljerne og pokalen, som vi skævede til i den lille stue. For det var først på moderens opfordring, at den store mester selv tog hver enkelt ned og fortalte os, hvilke løb de var vundet ved. Til sidst fik vi hans autograf og en stor tak for billedet, og stolte over den gæstfrie modtagelse cyklede vi mod byen ad den beskedne lille Vestbanevej på kanten af engen. Og således blev et billede anledning til en stor oplevelse, vi talte om i mange år.

Da sæbekassefeberen rasede

Fire – tre – to – een – start ! Officials flag slog ned, og starten var gået. Min vogn tog god fart ned ad den stejle startrampe, og allerede hvor asfalten tog over, så jeg det første spæde forspring til konkurrenten på min venstre side, og mit forspring øgedes på den første stejle del af banen. Bag afskærmningen stod tusindvis af tilskuere mellem blafrende dannebrogsflag, der kransede banen helt ned til mål, og heppede på kørerne. Inden jeg nåede banens flade stykke, havde jeg øget forspringet, og jeg koncentrerede mig kun om styringen, og så eller hørte slet ikke de råbende tilskuere ved barrieren.

Men ak - før mål ved bakkens udfladning tog vognen farten af, og konkurrenten overhalede mig få meter før mål. Min vogn var for tung til den flade del af bakken. Nederlaget var en kendsgerning, og nu var der kun en vej. Ud af sæbekassebilen og op ad bakken til ryttergården, som pladsen foran Skyttehuset var blevet omdøbt til i dagens anledning. Måske kunne vi lette noget af vognens vægt til eftermiddagens heat og smøre hjulene bedre.

Stedet var Nordre Strandvej ved Skyttehuset, hvor der en kølig søndag i september 1951 blev afholdt sæbekasseløb. Fra vest blæste en god vind, så den oprindeligt planlagte bane på to hundrede og tyve meter blev efter en prøvekørsel forkortet med tyve meter på grund af den hårde vind.

"Sæbekassefeberen var brudt ud", som Vejle Amts Folkeblad skrev fjorten dage inden, hvor de opfordrede sæbekassekørere til at melde sig. Det var anden gang, man arrangerede sæbekasseløb i samarbejde med Sct. Georgsgildet. Løbet det foregående år havde været det næststørste i Danmark hidtil. Men også løbet søndag den 16. september blev et tilløbsstykke. Der kom 5.500 vejlensere, der overværede de 212 deltageres kamp om præmierne, og til de godgørende formål indbragte det den store sum af 4.000 kr.

I ryttergården blev der arbejdet intenst før eftermiddagens andet heat, og servicen var ud over, hvad vi var vant til. ESSO, BP og Shell løftede på specielt udformede reparationsramper sæbekassebilerne op i brysthøjde, så kuglelejer og styretøj var i perfekt arbejdshøjde og kunne få en professionel behandling. Det var ikke som at ligge på fliserne hjemme i gården, og så noget mere fikst ud, end når den selvbyggede lå med bunden i vejret.

Da vognen var smurt og klar, var der tid til at kigge på andre modeller og

Nordre Strandvej 1951. Sæbekassebiler i kø foran startrampen.
Kørerne er fra gruppen under ti år og med fasthjul under sæbekassen.
Deltagerne var overvejende drenge, og der var kun en enkelt pige
blandt de mange præmierede.

Koncentration på rampen før start. Rampen var en træslidske,
der var lagt op på bagladet af en lastbil, for at give yderligere fart på
sæbekasserne allerede fra toppen af Skyttehusbakken.

udveksle erfaringer som i de voksnes verden. Det var et festlig skue, og kun fantasien satte sin begrænsning for, hvad der ikke kunne bruges til en sæbekassebil.

Deltagerne var delt op i fire kategorier. Det første kriterium var, om sæbekassebilen kørte med kuglelejehjul, eller den havde fasthjul. På det tidspunkt var hjul med kuglelejer endnu dyre og ikke en selvfølge på en hvilken som helst barnevogn. Udover kravet til hjultypen var kørerne delt op i deltagere under ti år og deltagere fra ti til seksten år. I hver af disse fire kategorier blev der uddelt præmier, som var doneret af byens handlende, og ikke så underligt var barnevognsfabrikanterne fremtrædende mellem donorerne. De havde jo sæbekassekørerne som deres gode kunder, medmindre man ikke var den heldige ejere af en skrottet barnevogn.

Eftermiddagens løb gik bedre. Som en trøst vandt jeg over den ny konkurrent, men da vinderne blev kåret på de hurtigste tider, slog det ikke til. De bedste sæbekasseracere kørte banens to hundrede meter med en gennemsnitshastighed på 30 – 35 kilometer i timen. Men tab og vind med samme sind, havde jeg lært i skolen, så sammen med min kammerat Knud, som jeg delte sæbekassen med, rullede vi hjem efter en skæg dag. Selv om vi havde bilen sammen, fik jeg lov til at køre begge løb. Knud var to år ældre og lige før konfirmationsalderen, så hans vægring ved at vise sig offentligt i en sæbekassebil blev min chance for at køre begge løb.

Dagen efter købte jeg Vejle Amts Folkeblad, og en ting blev jeg i hvert tilfælde klar over. De hurtigste af vinderne havde kørt i specialbyggede racere, og af navnelisten var det tydeligt, at fædrene var barnevognsfabrikant og automobilforhandler. I den duel havde vi andre selvbyggere og amatører naturligvis ikke mange chancer. Men næppe havde jeg foldet Folkebladet sammen, før jeg faldt i staver, og med stort vemod tænkte på de mange timer, mine kammerater og jeg havde savet, skruet, boret, banket og diskuteret, før sæbekassebilen var trilleklar på gaden. Timer jeg nødigt ville være foruden.

En sæbekassebil var ikke bare et arbejde, det var en lang og svær proces. Sæbekassebilen blev nemlig aldrig helt færdig. Atter og atter blev der fundet ting, der appellerede til fantasien. En lygte, en refleks, en skærm eller andet skrabsammen, der fortsat øgede herlighedsværdien og kærligheden til det højt elskede køretøj.

Min kammerat Knud Berthue og jeg stod med bare en aksel og fire godt

Opløbet på det flade stykke inden mål. Kørerne lurer på hinanden og heppes op af de mange tilskuere, der står bag begge sider af den to hundrede meter lange barriere.

slidte barnevognshjul, da vi var enige om, at vi skulle have vogn. Vi fik lov at låne hans fars værksted. Knuds far var sadelmager og møbelpolstrer og havde værksted på anden sal ovre i Kontrolgården, som vi kaldte Palads Teatrets baggård. På værkstedet var der både værktøj og høvlebænk, men vi lavede det meste af arbejdet på gulvet.

Chassiset i de simple sæbekassebiler var et bræt med to mindre på tværs til fastgørelse af vognens aksler, forudsat man var den heldige ejer af det. Det forreste bræt blev sat på med en bolt, så det kunne drejes. Denne simple konstruktion var basis i nioghalvfems procent af alle sæbekassebilerne, men trods det var der ikke to, der lignede hinanden, når de var på gaden.

I vort projekt indgik en trekantet køler med kombineret værktøjskasse i spidsen Det voldte os store vanskeligheder, da vi skulle skære skråt, for et skråt snit var vi endnu ikke nået til i sløjd. Men viljen er en stor drivkraft, så både det og samlingen fik vi lært. Værre var det med hjulene, for vi var jo kun ejer af én aksel. Den satte vi fornuftigt nok bagest, hvor den skulle bære mest, og måtte så i mangel af bedre skrue det forreste hjul fast i træet. Det kørte vi ikke længe på, så måtte vi til lommen og købe en brugt aksel ovre hos Lottrups Barnevognsfabrik bag Nørretorv. Her nød vi altid en udsøgt betjening

på værkstedet, for vi havde jo bil.

Men ligesom de voksne der skød penge i herlighederne, så måtte vi også til lommerne. Først blev bilen malet. Så fik vi fat på to brugte hjul med kuglelejer, som vi brugte bagerst. Det kom der ikke noget kønt syn ud af, for vognen blev højere for end bag. Så måtte der også ny hjul foran. Og pludselig duede min fars type af værktøj ikke længere, og så var det godt, man havde Rasmussens goodwill som cykelhandler, men det holdt ikke i længden, så julens ønsker blev svensknøgle og et gavekort til Lottrop Barnevognsfabrik, for skærme havde kareten endnu ikke.

Så fandt vi ud af, at sæbekassen ville blive smukkere med en overbygning som en rigtig bil. En tvivlsom kopi ville mange nok kalde resultatet, men ikke i vor levende fantasi.

På et tidspunkt ville vi have et rigtigt rat på vognen, og ikke uden bagtanke tog vi ud til Petersen og Albeck på sydsiden af havnen, hvor Knuds onkel

Knuds og mit pragtstykke af en ægte hjemmebygget sæbekassevogn.
Med vimpel og en gammel cykellygte fra Rasmussens cykelværksted.
Det flotte navn fik min far en skiltemaler til at lave.

arbejdede. Vi ledte længe i skrottet, og pludselig så vi et styr med en meterlang tyk ratstamme. Styret stammede fra en damptromle, men hvad gør det. Et styr var et styr, og Knuds onkel skar det over med en skærebrænder. Da han vidste, at midlerne var små, smed han det over det store svellehegn, så vi selv kunne hente det udenfor. Det blev en begrænset succes, da vi ikke kunne skære hul i den tykke ratstamme, så styrelinien blev bare flere gange viklet om stammen, og da det efter et stykke tid gled, blev vi også skyld i nogle hasarderede påkørsler. Så røg styret af, og der blev igen styret med snore.

Børnenes leg er et produkt af de voksnes adfærd, og det var sæbekassedillen også. I slutningen af fyrrene snakkede de voksne om biler i ét væk. Bilen var kommet inden for nogles rækkevidde, og ørerne var store, når de voksne talte om modeller og færdigheder. Flere af brandmændene fik kørekort i de år, og så skulle der læres at bakke bilen i garage med og uden anhænger. Med anhængeren blev der bakket frem og tilbage mangen gang, når de smalle porte skulle rammes, og ikke alle havde lige store færdigheder.

Når de voksne havde svært ved at bakke, så måtte vi også prøve, og så blev der bygget en anhænger til sæbekassen. Det tog noget af farten, for i stedet for at løbe lige efter bilen, skulle der nu skubbes med en stang, men kunsten var ikke længere at køre stærkt, men nu at styre både bil og anhænger.

Og pludselig en dag var også det prøvet, og sæbekassefeberen faldt og nåede normal temperatur. Og set i bakspejlet var det ikke løbene ved Skyttehuset, der havde båret dillen, men de mange timer med brædder, hjul og søm. Et arbejde som langt de fleste selv måtte i gang med.

Hotel Gitterly

I dag kræver det flere års erfaring og uddannelse at blive arrestforvarer. Det havde min onkel ikke, på trods af at han var arrestforvarer for Vejle Arrest i Klostergade 1932 – 1963. Da min onkel tiltrådte stillingen i 1932, var hans primære kvalifikation, at han var betjent ved Vejle Politi. Og da han blev ansat ved politiet var hans fornemste kvalifikationer, at han var stor og stærk. Og det var han. For mig var min far med sine en meter og otte og firs en stor mand, men min onkel målte næsten to meter, og der var ikke meget luft uden om, når han stod i en dør.

Mens min far ønskede at lave verden om, så anerkendte min onkel Viggo tingenes tilstand og var nok af den opfattelse at meget var af lave, fordi folk absolut ville lave verden om og især arbejderne, der trodsede arbejdsgivere og krævede bedre vilkår. Min onkel var autoritetstro, kendte sin plads i hierarkiet

Min onkel Viggo et hoved højere end de fleste lidt til venstre for midten i bageste række. Efter sin ungdom som karl på landet og en tid som banebørste, blev han fastansat ved Vejle Politi i 1920 og blev arrestforvarer i 1932.
Han var en af datidens største og stærkeste betjente og deltog i det meget omtalte "slag" mod strejkevagterne ved Steensens Margarinefabrik på Horsensvej.

og krævede ro og orden.

Også på hans kontor kunne man aflæse denne orden i tingenes tilstand. På toppen af arkivskabet med alle de ulydige fangers sagsmapper stod en globus, der placerede Danmark på kloden, så der ikke herskede tvivl om, hvor det var. Over gæstebordet, hvor fangerne kunne få en snak med familien – under min onkels påhør ved skrivebordet – hang portrættet af Kong Christian X og Dronning Alexandrine. Så var det sat på plads, hvem der var øverst i Danmark. Og skulle man endelig være i tvivl, om der var magt bag disse forhold, så mindede væggen overfor min onkels skrivebord én om, at der både var politi og militær i landet, for her hang billeder fra min onkels soldatertid og af alle Vejles politibetjente foran politistationen, hvor min onkels hoved ragede op over alle de andre betjentes.

Min onkel holdt Jyllands Posten, for han var venstremand. På trods af tilknytningen til Venstre og en opvækst på landet, hang der ingen billeder af hans tid fra landet, eller da han var bondeknold, som min far forklarede mig, når han fortalte mig, at man aldrig måtte glemme, hvor man kom fra. Og til trods for at onkel Viggo havde fået sine utroligt mange kræfter ved at grave som banebørste, før han kom til politiet, så hang der ingen billeder af ham fra den tid. Det var som om min onkels karriere først startede ved militær og politi.

Min onkel var ikke glad for socialdemokrater og mente, at de fik stillinger, alene fordi de var socialdemokrater. Og det skal der nok også have været eksempler på. Men han glemte sin egen ansættelse, der i allerhøjeste grad var politisk betinget. Efter den russiske revolution blev den borgerlige regering nervøs, og efter flere store sammenstød med danske arbejdere, hvervede justitsministeriet efter Første Verdenskrig en række betjente, hvor de eneste krav til kvalifikationer var, at de skulle være bomstærke og autoritetstro. De fandtes i rig tal blandt banebørsterne, som de hed.

Der var en himmelvid forskel på arrestforvarerens kontor og den bagvedliggende private bolig, for den havde min moster sat sit hyggelige præg på. Min moster var ligesom min mor uddannet modist og havde en god smag. I privatboligen var stuerne venlige og hyggeligt indrettet, og det eneste spor efter min onkel i den del af huset var Billed Bladet og de indbundne bøger om kongen i en beskeden reol. Stuen var også præget af et klaver, men det havde min onkel ikke det mindste med at gøre.

Når jeg kom meget i hjemmet, skyldtes det en række praktiske omstæn-

Bagest med kasketten min onkel Viggo som banebørste, som det populært kaldtes. Et hårdt og prisværdigt arbejde, som han nødigt omtalte for andre.

digheder – som at jeg en overgang spiste der, når min mor var syg - og ikke mindst en stor kærlighed til min næsten jævnaldrende kusine Birgit og fætter Ove. Min moster var jeg også glad for, men hun var stort set altid optaget af madlavning til fangerne, som hun med hjælp fra to unge piger selv stod for.

I min familie havde jeg to onkler, der hed Viggo. Udover onkel Viggo i arresten, havde min mor en bror i Bjerringbro, der også hed Viggo. De var som nat og dag. Min onkel Viggo i Bjerringbro lærte mig at fiske i Gudenåen, tog mig med til banko, og tidlig om morgenen tog han mig med i sin store køkkenhave, hvor jeg lærte at passe have. Han havde også en grammofon, som var til min fulde rådighed, ligesom han ind imellem spillede på banjo for mig. Især elskede jeg, når han spillede George Formbyes numre, som jeg kendte fra filmene med ham. Min onkel og tante i Bjerringbro syntes, det var en fornøjelse at have mig på besøg

Af min onkel i arresten erindrer jeg ikke at have lært noget, bortset fra at jeg, sammen med min fætter, blev et geni til at lave skarnsstreger. Jeg tror inderst inde, at min onkel syntes at børn var nogle små irriterende lorte, der ikke

lavede andet end at rende i vejen. Drenge var i en slags venteposition til at blive mænd, og piger i venteposition til at blive koner og elskerinder. Derfor skulle min fætter hærdes, og han fik mange tæsk, og mine kusine Birgit blev forkælet og frataget ansvar. Det faldt aldrig min onkel ind, at tryk avler modtryk, og derfor fik han, for hvem ro og orden var et mantra, et stresset liv, der for ham så ud, som om alle havde rottet sig sammen mod ham, og overfor det kunne selv hans mange kræfter intet stille op.

Når børns rammer bliver for snævre, så reagerer de med at gøre alt det, de godt ved, at de ikke må. Og sådan reagerede min fætter Ove og jeg også. Udover de daglige formasteligheder med at knalde ruder, genere med fyrværkeri, sabotere min onkels telefonanlæg, ramte vi ham flere gange på prestigen i byen. Engang var min fætter blevet udelukket fra en biograftur i det ny Lido som straf for en forseelse. Min onkel havde flottet sig med billetter til resten af familien til eftermiddagsforestillingen i den forreste og billige del af salen. Så stor blev hans overraskelse, da han passerede de dyre, magelige sofagrupper ved den brede midtergang, hvor Ove og jeg sad helt tilfældigt med benene slænget ud i midtergangen, guffende på en stor is. Prestigetabet stod malet i min onkels øjne, og Ove reddede sig da også den forventede røvfuld samme aften, mens jeg kunne klare det med den sædvanlige karantæne.

Men også min kønne kusine Birgit kunne deltage i festlighederne. Næsten før hun havde nået at holde sin kæreste i hånden, havde min onkel indrykket en forlovelsesannonce i Folkebladet, hvilket var helt ude af trit med tiden, og knap havde han annonceret brylluppet og inviteret alle gæsterne, før parret aflyste festen.

Selv ikke i stuen fik arrestforvareren ro. Min tante gemte på et heftigt temperament og store musikalske evner. De år, der var Børnehjælpsdag i byen, optrådte hun sammen med min kusine Birgit og fru Kramer fra Mølholm som sigøjnere. Som det ses på mange billeder fra Børnehjælpsdagene var de et yndet og traditionelt indslag i gadebilledet på denne store dag. Men samspillet krævede forberedelse, og det faldt ikke i god jord, da de stak den høje flotte onkel Viggo en redekam, så også han kunne bidrage til børnenes vel.

Også arresthusets fanger kunne gøre livet surt for min onkel. De stak af både enkeltvis og endda i hele hold. I maj 1947 stak der hele tre fanger af på én gang. Min onkel havde nok helst set, at der var begrænset frihed for, hvad pressen måtte omtale, for når fanger stak af, kom det ikke kun i byens tre dag-

Min moster Helga har fri fra køkkenet og udfolder alle sine musikalske talenter. I mange år var hun et fast og yndet musikalsk indslag som sigøjner sammen med fru Kramer fra Mølholm ved Børnehjælpsdagene.

blade, men selv hovedstadsbladene og radioavisen gav også deres bidrag. Jeg husker ved flere lejligheder, når min far var hjemme fra arbejde at spise middag, at radioen meddelte, at fanger var undsluppet fra Vejle Arrest. Så var det, som om min far var med i en sammensværgelse mod onkel Viggo, for på trods af den alvorlige meddelelse, sagde han med en anelse af et grin til min mor: "Nu er der sku´ ingen sjov oppe ved din søster", og det havde han ret i, for når fanger var stukket af, var der begravelsesstemning i hele arrestforvarerboligen, og min onkel så helt forkert ud i hovedet, indtil de igen var bag lås og slå.

Omvendt med min far. Gennem Socialdemokraten fulgte han interesseret med i deres færden på fri fod, og når han med en anelse vemod i stemmen sagde: "Så, nu kan Viggo sku´ slappe af igen" var fangernes frihed slut, og et næppe rart møde med Onkel Viggo på tomandshånd ventede i cellen.

Fangerne havde respekt for onkel Viggo, for mangen en gang måtte de menige fængselsbetjente ind og hente arrestforvareren i privaten, når der var en fange, som de ikke kunne styre.

Men også Ove og jeg fik glæde af fangeflugterne, for efter at fangerne atter var bag lås og slå, skulle min onkel på rekreation og min moster skulle ledsage ham. Så legede vi frit uden overvågning fra onkel Viggo, og mellem os og de unge piger fra køkkenet, som boede i arrestforvarerboligen og passede os, blev der pjattet og grinet, og Birgit kunne hamre løs på klaveret. Passende gik min onkels rekreationsophold altid til Enrum ved Vedbæk, og som barn var jeg ikke fri for at tro, at der trods alt måtte være tale om en eller anden straf for min onkel med et ophold på et rekreationshjem med det navn.

Min onkels forsøg på at spille fin mand var ikke uden årsag til, at han selv kom galt af sted. En dag var Ove og jeg blevet sendt ud at aflevere en madpakke ved den stejle Djævlekløft, hvor han skulle grave en grund ud sammen med en række andre frivillige forældre til pigespejderne. En opgave hvor han med sin baggrund som banebørste kunne have gravet, så resten af forældrekredsen havde tabt både næse og mund. Men som vi ser i Gøg og Gokke filmene går det let galt, når man skal spille smart. Onkel Viggo svingede skovlen i et akavet forsøg, der nok skulle se elegant ud men bevirkede, at den mand, der havde flyttet tusinder af kubikmeter jord, gled og røg på røven ned ad skrænten i sit ny og kridhvide arbejdstøj.

Et sted havde min onkel dog, hvor han oprigtigt slappede af, nemlig i logen. Han var medlem af Odd Fellow med liv og sjæl. Hver uge gik han til logemøde i standsmæssig uniform. Måske i håbet om at give min moster nogle bedre manerer, fik han hende tilknyttet Rebecca ordenen, så hun måtte følge med til møder, på trods af hun hver tirsdag, hvor mødet fandt sted, drømte om en god stol i stuen og at få benene op med de nye ugeblade. Et tilbud logen ikke kunne honorere. Logen var omdrejningspunktet i min onkels liv, og han nægtede at tro, at "Odd Fellow" direkte oversat betød "mærkelige fyre" som min fætter og jeg fandt det meget interessant at påpege, at der stod i skolens engelske ordbog.

Min onkel led af den gale opfattelse, at han var kendt af alle i byen. En gang vi skulle til Bjerringbro og var for sent på den, overså min onkel sin vigepligt, da han kom kørende fra Vesterbrogade og skulle krydse Vestergade. Vi undgik kun en kollision i sidste øjeblik, og kunne se en hovedrystende bilist føre fingeren til tindingen. Min moster blev gal og påpegede, at min onkel skulle have holdt tilbage. Om det var i mangel af en god undskyldning, ved

jeg ikke, men han svarede vredt min moster, "Jamen, han kunne vel se, at det var arrestforvareren"

Men manden kendte åbenbart ikke arrestforvareren i Vejle, der mente stillingen gav ham forkørselsret, og spørgsmålet er, hvor mange der gjorde det, for er en arrestforvarer kun kendt blandt sine "kunder", er der vel tale om en trist kreds at være kendt i. Om det var det forhold, der fik min onkel til at holde byens flotteste fester, ved jeg ikke, men jeg har i sandhed udover dronningens selskaber, som man ser dem i fjernsynet, aldrig set andre fester, der overgik dem, min onkel holdt.

Udover stillingen som arrestforvarer var min onkel også rådhusforvalter som følge af at rådhus, retssale og arresten var bygget sammen. Det indebar, at han blandt andet havde ansvaret for en stab af rengøringspersonale, som gjorde byrådssalen, amtsrådssalen og retssalene rent hver dag. Formentlig var det kommunen som ejede rådhuset, og så har amtet og justitsministeriet vel betalt for brug af amtsrådssal og byretten, men den slags ting tror jeg var formaliteter for onkel Viggo. Godt nok var han ikke ejer af Rådhuset, men som rådhusforvalter var det vel hans naturlige ret at bruge huset, og det gjorde han så til en række fester, der kunne få selv fru Hyacinth fra "Fint skal det være" til at blegne.

Runde fødselsdage, et bryllup og min ene kusines konfirmation nåede at blive holdt på Vejle Rådhus. Middagen blev indtaget ved et stort bord i den høje stues søjlehal. Bordkort viste, hvad menuen bød på af mad og vin, og til maden var der sagte toner fra Elmo Pedersens orkester. Efter middagen bevægede det store selskab sig op i byrådssalen, hvor hesteskoen var fjernet til fordel for mindre borde, hvor kaffe og cognac blev indtaget, inden dansen i forhallen til byrådssalen startede til levende musik. På rådhusets bonede gulve svingede de, der efter min onkels opfattelse "var noget" i byen, damerne, og selv strålede hans ansigt som en sol i den mørke smoking. Men glimmeren fik ende. Vejlenserne undrede sig over alt det lys på Rådhuset en lørdag aften, og så blev der slukket for lyset og min onkels ihærdige forsøg på at cementere arrestforvarertitlen som noget fint.

I dag er arrestforvarerboligen revet ned. På soklen af den gamle bolig ligger glaspavillonen til Cafébiografen, og i cellerne, hvor min onkel herskede med hård hånd, har jeg set gymnasieelever banke raflebægrene i bordet som en slags takt til stereoanlæggets vilde rytmer.

Min onkel Viggos 50 års fødselsdag i 1946. Et halvt hundrede mennesker bænket om bordet i hall´en på Vejle Raadhus.
Servitricer i sort og hvidt afventer besked på servering af hvidvinen.
Til middagen blev der spillet dæmpet musik.

En eftermiddag fætter Ove og jeg var i det nostalgiske hjørne og nød vejret og en drink på terrassen over det tidligere hjem, fortalte Ove mig, at de fra Klostergade havde projekteret lyd og lys til Pink Floyds "The Wall" henover den tidligere arrestforvarerbolig til et lærred, der var hængt op på selve den gamle politistation. Da måtte vi tro, at hvis der er sandhed i ordsproget "han vendte sig i sin grav", må onkel Viggo have snurret rundt mindst et par gange.

Min barndoms Venedig

Ved krigens slutning oplevede jeg de gentagne oversvømmelser i kvarteret omkring Aagade og Odinsgade, når Omløbsaaen i de tidlige forårsmåneder trodsede sit naturlige løb. Jeg husker ikke selv den store oversvømmelse i 1941, men erindrer tydeligt de mange billeder jeg så fra avisudklip og fotos, der viste den dramatiske oversvømmelse. Med undren så jeg folk stage sig gennem gader i robåde, hvor jeg betragtede bilen og hestevognen som den eneste mulige transportform. Faktisk var mit barnlige sind fyldt med dyb skepsis. Jeg tænkte tit over, om det nu havde fundet rigtigt sted i den virkelige verden, eller billederne var snyd.

I begyndelsen af 1945 og 1946 blev jeg selv vidne til oversvømmelser, selv om det ikke var af samme omfang som i 1941. Med min far og mor gik jeg om til slusen ved Vesterbrogade, hvor en masse mennesker spændt fulgte udviklingen i åens vandstand. Ude på slusen stod tre mand fra kommunen i regnfrakker og med sorte kasketter. Uniformeringen understregede for mig, at her var noget alvorligt på færde. Det var der også, for de kunne ikke lukke mere vand gennem Omløbsaaen, og hvor Grejs Aa krydsede Vesterbrogade, pressede vandet sig allerede mod broens underside, men der var ikke vand på Vesterbrogade, som det ses på billederne fra den store oversvømmelse i 1941.

Åens fortsatte løb mod Nørretorv mellem de høje husrækker så faretruende ud. Mellem gitrene i broens rækværk stirrede jeg forskrækket på vandets høje fart. Mellem bygningerne var åens løb smallere end før broen, så de store vandmasser kompenserede for den manglende bredde ved at øge den i forvejen truende fart.

Fra slusen gik vi ad Vestergade for at møde åens voldsomme vandmasser igen nede ved Nørretorv. I den lille passage ved Sct. Thomas Apotek så jeg den stærke strøm presse vandmasserne ind under Dæmningen, hvor de i min fantasi bare forsvandt i mørket. Men min far bragte tingene på plads. Ovre ved Svane Apoteket viste han mig, at åen løb under Dæmningen, for gennem ristene ved kantstenen kunne man både se og høre de voldsomme vandmasser. Jeg viste senere mange af mine kammerater, hvordan åen kunne følges gennem disse riste. For os var det uvirkeligt, at åen løb under gaden og først dukkede

Oversvømmelsen marts 1941 på hjørnet af Vedelsgade og Nyboesgade. Vandet er kun få centimeter under gulvhøjde på restaurant Vedelsborg på hjørnet.

Min far har fri fra murerarbejdet og pumper kældre tomme. Her ved Cederholms ejendom på hjørnet af Vedelsgade og Ved Anlægget. Borgmester
N. P. Jensen, der boede i ejendommen, fik følgerne af oversvømmelsen at mærke.

op igen helt henne ved benzintanken ved Sønderaaen.

Samme aften advarede politiet beboerne i dele af Vestbyen om oversvømmelserne ved brug af en højttalervogn. Det gøs i mig, da jeg igen hørte den skrattende stemme fra højttalerbilen, der gentog "Hallo – Hallo" råbene. Det mindede mig om krigens tid, hvor der altid var noget alvorligt på færde, når man hørte de råb. Højttalerbilen var en almindelig personbil, hvor der på taget var fastspændt en stor tragtformet kasse af træ med barduner. Vi løb ofte ved siden af bilen, og kunne se chaufføren sidde med mikrofonen i den ene hånd og gentage den samme besked, mens bilen langsomt gled gennem Vedelsgade og drejede ned af Nyboesgade.

Næste dag var der vand i mange kældre. Min far måtte blive hjemme fra murerjobbet, og kørte rundt som brandmand og pumpede kældre tomme med brandvæsenets automobilpumpe. Henne ved Cederholms ejendom på hjørnet af Ved Anlægget og Vedelsgade var hele kælderen fyldt af vand. Det stod næsten helt op til fortovskanten. Efter at den kælder var pumpet tør, kørte de over i Aagade, hvor næsten alle kældre var fyldt med grumset vand. Vi fulgte brandbilen, og ovre ved den trekantede plads i Aagade arbejdede de med en brandpumpe, der sugede det meste af formiddagen. Her så jeg også, at de lave baghaver var helt under vand.

Et par år efter krigen så jeg, da de tømte åen for at cementere bunden fra Vesterbrogade til Nørretorv, så vandet kunne løbe hurtigere. I smøgen henne ved Nørretorv rodede vi i det opgravede dynd og fandt flere ting. Dette anlægsarbejde var blevet udsat til efter krigen på grund af manglen på cement.

Som en anden afværgeforanstaltning blev der også bygget de store overløbsbassiner for at kunne opstemme vandet i krisesituationer. Med de foranstaltninger forsvandt oversvømmelserne. Et af opstemningsbas-sinerne brugte vi som legeplads. Det lå nede ved pumpehuset, hvor Enghavevej krydsede Sønderaaen. Her forcerede vi hegnet, og bassinets kileformede støbte render fungerede perfekt til at cykle op og nedad. De femogfyrre grader skrå banketter brugte vi som en anden slags vinterbane.

De dramatiske minder fra slusen ved Vesterbrogade, når vandet i de tidlige forårsmåneder steg, sammenholdt med stedets fredfyldte karakter på varme sommerdage, gjorde stedet unikt Der var for mig ingen steder i Vejle, hvor åen mødte byen så levende, som ved slusen på Vesterbrogade. Der var altid en

dejlig lyd af bruset fra vandets passage ved slusen. Selv når Grejs Aa havde nok i sit eget vand, sivede der altid lidt vand gennem den lukkede sluses sprækker og der blev dannet en beskeden rende nede i midten af det store brede åløb.

Åen var smukt afskærmet fra Vesterbrogade af kraftige, hvidkalkede granitsøjler, hvorpå der var lagt et rødmalet jernrækværk, så trafikken kørte helt op mod åen. Bag dette rækværk var der på stykket fra Staldgaardsgade og hen til Aagade en smal banket, hvor der stod høje træer, som yderligere skilte Vesterbrogade og åens løb.

Vi klatrede tit ned i åløbet helt henne ved slusen. Mod Vesterbrogade var åen kantet af en flot granitmur, men ved åens modsatte side var der grønne brinke. Ovenfor disse brinke havde cementstøberen i Brogade sin store oplagsplads, hvor der stod store cementringe. Lige bag selve slusespærringerne var der et stykke vandret træbund, hvor man skulle passe godt på ikke at glide, når vi undersøgte de nedsænkede sluseporte.

Omløbsaaen set fra slusebroen. Ved det altid travle Vesterbrogade
var der en smuk harmoni mellem by og vand.
Idyllisk det meste af året, men dramatisk, når Grejs Aa truede med at gå over
sine bredder, og Omløbsaaen var fyldt helt op til kanten af Vesterbrogade.

Nede i selve åens bund lå der altid fint skurede sten, som åen gennem mange år havde renset og slidt helt blanke. Det sted var mit Lille Venedig, for i Vesterbrogades fortsatte forløb kom der yderligere tre broer. Ved Brogade var den første bro og derefter kom jernbanebroen for Vandelgrisen, og umiddelbart efter denne bro, lige inden Enggade, svingede Omløbsaaen ind under Vesterbrogade og gled sagte forbi de små baghaver, som bebyggelsen i Aagade havde ned til åen.

Fra slusen og langs Vesterbrogade gik vi tit hele vejen nede i løbet hen til Aagade, og jeg mindes også, at vi engang fortsatte turen helt om til Nyboesgade. På den tur passerede vi yderligere under to broer. Bag Aagade gik vi under jernbanebroen til Vandelgrisen. Den krydsede Omløbsaaen i en spids vinkel, så den var meget mørk at gå under. Det sted passerede vi ikke uden betænkeligheder, for en af mine kammerater fortalte til vores store skræk, at han havde hørt, at vandrotter kunne bide hul i gummistøvler, og hvem vidste, om ikke vandrotterne lige netop foretrak at gemme sig under den mørke jernbanebro ? Længere henne skulle vi krydse Tønnesgade. Her var i mange år kun en træbro til cyklende og gående. Under de støbte broer oplevede vi også lydens kraftige tilbagekastning, når vi talte. Med råb steg klangvirkningerne, og vi hørte lyden svinge i resonans mellem de hårde vægge. De sollyse sommerdage, hvor vi missede med øjnene i det pludselige mørke under broen, så vi amøbeagtige figurer, der som elverpiger dansede lystigt på broens underside, indtil vi forstod vandets virkning som spejl. Under broens fliser og asfalt sansede vi en helt ny og anden verden.

Om vinteren var der nogle gange isflager i Omløbsaaen, vi kunne sejle på. Når vi stod flere på flagerne, kunne vi bugsere dem ind under broen til den anden side af gaden. Det var altid, hvor åen krydser Nyboesgade eller Tønnesgade, vi legede på isflagerne. Stykket fra Nyboesgade mod Enghavevej vidste vi godt gik ind på Hess´s område, og at det var privat område mindede den store skydeport ved portneren i Vedelsgade os om.

I dag er der gjort meget ud af udformningen af åens forløb omkring den ny administrationsbygning på den gamle Hess-grund. Det er en fin detalje. Men ved den gamle sluse på Vesterbrogade er der ikke ret meget af åen synlig længere. Som ved Dæmningen er det sted, hvor åen mødte byen så smukt skjult under jorden og asfalteret.

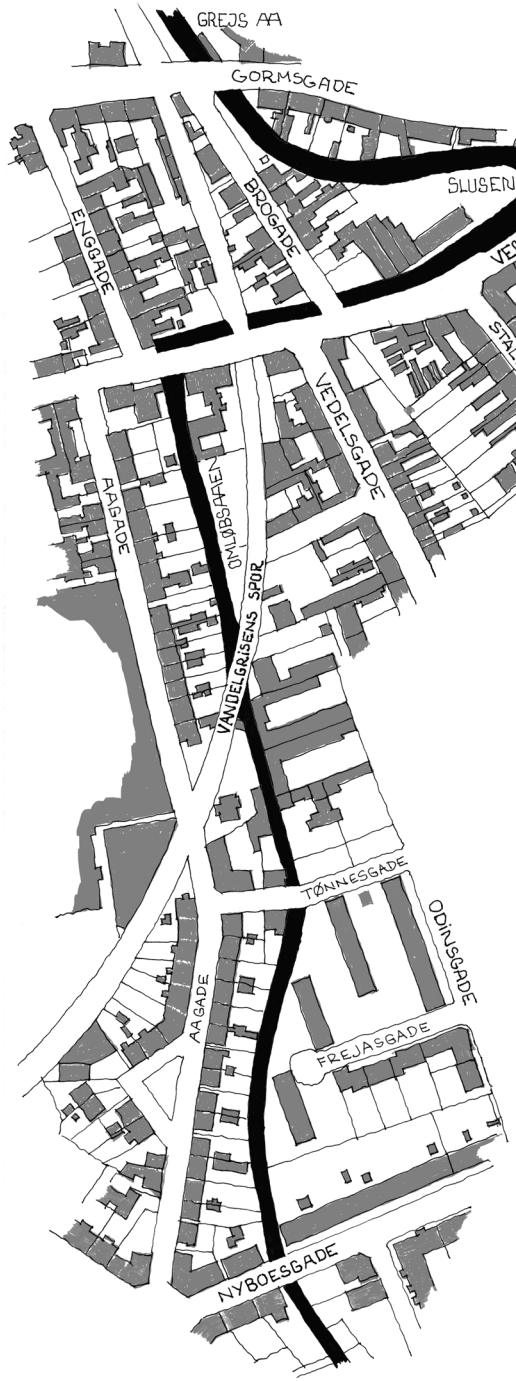

Omløbsåen fra slusen ved Vesterbrogade til Nyboesgade omkring 1950.
Når vi gik i bunden af åløbet på den strækning, passerede vi fem vejbroer og jernbanebroen, hvor Vandelgrisen passerede.

Forhåbentlig får vi igen en dag åen ved Vesterbrogade at se, ligesom det er planlagt at frilægge åen ved Dæmningen.

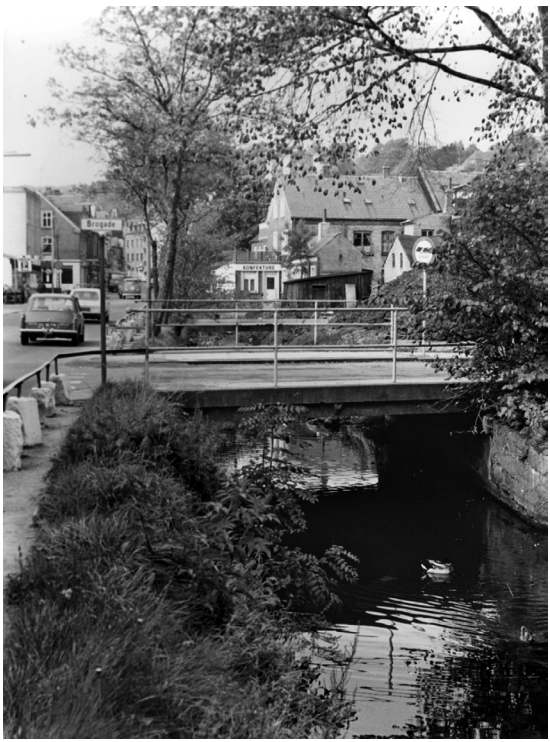

Omløbsaaen langs Vesterbrogade før broen til Brogade.
Bag denne bro ses broen hvor Vejle Vandel Grindsted jernbanen krydsede Omløbsaaen.
Ved slikkiosken føres åen under Vesterbrogade.

Svot Helga på Fylden

Det er en udbredt opfattelse, at genbrug og sortering af affaldet er en ny opfindelse, men det er en misforståelse, for da jeg var barn, blev der sorteret og genanvendt efter alle kunstens regler.

I gården havde vi fem skraldespande til ejendommens ti familier, men det var kun en del af affaldet, der røg deri. Aviserne solgte vi til isenkræmmer Nellemann i Torvegade eller fiskehandler Josefsen i Nørregade for ti øre kiloet. Der var ikke mange, der havde fast abonnement på en avis blandt de ti familier, men når gårdens børn manglede penge, lavede vi en avisindsamling henne i Cederholms ejendom, hvor både borgmesteren og flere af byens rige handlende boede, og det gav nemt et par kilo.

Metallet røg heller ikke i skraldespanden. Konservesdåserne, som godt nok var en sjældenhed, var tit af aluminium og gav godt ved Petersen og Albecks Filial omme i Skovgade. Her solgte vi også alle slags klude, og især uld og strikkevarerne blev godt betalt.

Og så var der alle glas og flasker. Udover øl og sodavandsflaskerne, der røg til købmanden, hvor de var købt, kunne medicinflasker og parfumeflasker også sælges, så en tur ved barberen eller på apoteket kunne også være indbringende. For yderligere at begrænse affaldet til skraldespandene kom, at alle familiernes madrester røg i svinespanden, som Mussemandens grise fik gavn af, og som også de sultne russiske fanger tog kartoffelskræller fra under krigen. Resten af affaldet, hovedsageligt de store mængder aske fra kakkelovnene og nullermændene, var til kommunen.

En gang om ugen kom en af kommunens grå skraldebiler og tømte de fem spande. Der blev altid skæmtet og råbt til både børn og voksne, når skraldemændene kom ind i gården. Tømningen har været arbejdsmiljøvenlig efter tidens forhold, for hver spand blev båret af to mand i remme over skulderen, og så lagde skraldemændene armen ind mod spanden på makkerens skulder. Sådan gik de i takt ud til gaden, hvor spanden, blev vippet i vejret, og den store runde tromle åd alt affaldet fra spanden som med en gummihammer fik et ekstra dunk under bunden, inden den igen blev båret ind i gården.

Vejles to avancerede skraldebiler bliver præsenteret ud for automobilforhandler Martin Kjær i Vedelsgade, der var Bedford-forhandler og leverede chassiset til bilerne

Det var min kammerat Stens far, Carl Jensen, der, foruden sit brandmandsjob, også var chauffør på skraldebilen. Kommunen havde kun to skraldebiler, og for at undgå forvekslinger var der malet nummer "1" og "2" på bilernes fordør. Med den største selvfølge om, at alle kendte Vejle kommunes skraldebiler, præsenterede Carl Jensens sig på sit ærkejyske altid med ordene: "Det er mæ, der kyrer nummer jen".

I de fleste kommuner blev affaldet bare læsset på en vogn, men rent faktisk var man på Vejles skraldebiler begyndt af komprimere affaldet ved, at en stor roterende snegl skubbede affaldet frem i en store tromle på bilen i takt med, at spandene automatisk blev tømt. Princippet var så nyt og avanceret, at Carl Jensen lige efter krigen var en uge i København, hvor Frederiksberg kommune ville prøvekøre princippet fra Vejle. Så et eller andet sted på det rige Frederiksberg, er nummer "jen" med Carl Jensen ved rattet kommet til stor ære og værdighed i de år.

Som barn fik Sten og jeg mange gange en tur i den store skraldebil med hans far. De mest spændende ture gik til Fylden, når bilen skulle tømmes. I starten

lå Fylden bag Østerbo. Så kørte vi ud af det, der i dag svarer til Dyrskuevej. Senere blev der fyldt op bag Nyboesgade Skole, fra Boulevarden, der på det tidspunkt kun var en grusvej med forbindelse fra Svendsgade.

På Fylden så vi Svot Helga, der gik rundt og rodede i al skraldet, som hun vendte med en pind. Helga var accepteret på Fylden. De fleste kendte bedst Helga fra gaden. Hun gik i fast rutefart mellem Fylden og Petersen og Albeck i Skovgade, hvor hun solgte sine fund. Tingene fra Fylden kørte hun i en firehjulet legevogn, som altid blev trukket på gaden. Bundet bag vognen gik hendes trofaste følgesvend, hunden, der var et gadekryds. I modsætning til originalerne Holger og Hurra-manden blev Helga tit drillet, mest med tilråb fra børn, der råbte "Svot Helga" efter hende. Og navnet var ikke tilfældigt, for hun var sort af skidt. Selv ind i hendes rynkede ansigt sad skidtet i lag. Det meste af hendes ansigt var dækket af et stort tørklæde, der var bundet om halsen, og på fødderne bar hun altid gummistøvler, der næsten var dækket af nederdelen, som efter farve og udseende sandsynligvis var fravristet Fylden. Det blev sagt, at en gang om året blev Helga tvangsvasket på Sygehuset, hvor hun efter sigende altid måtte sidde i blød i et badekar, og som børn talte vi tit om hvor sort, vandet måtte være, når det blev skyllet ud. En af grundene til drillerierne mod Helga var nok hendes reaktioner. Råbene efter hende fulgte den lille krumbøjede kone altid op med rasende eder og forbandelser, som hun hvæsede, mens hun truede med stokken af dem der havde råbt.

Når skraldebilen var nået ind på Fylden, vendte den og bakkede ad en svellebro hen mod kanten af opfyldningen. Når bilen nåede kanten, blev hele den store bagende af tønden, der var hængslet i den ene side, åbnet. Så blev sneglen vendt så dagens fyld væltede ud, og Sten og jeg blev vidne til et betagende skue. Mens skraldet væltede ud af den store vogn, kredsede mågerne skrigende over bilen, og Helga stod krumbøjet og klar til at kaste sig over rovet. Skraldet væltede ned af kanten og dækkede den grønne eng, hvor vi havde løbet på skøjter. Engen blev til skrald, og selv om mågerne og Helga prøvede at modvirke processen, var vi vidne til, at den saftig grønne eng blev dækket af skrald. For vore øjne forvandledes naturen til skrald, og skraldet blev begyndelsen til ny by.

Da vognen havde tømt sin store bug, blev bagenden svunget på plads og lukket med store spænder, og vognen var parat til at støvsuge byens gårde

Svot Helga på sin daglige færd mod Petersen og Albecks filial i Skovgade, hvor hun solgte kluns fra fylden.
Mange gange dagligt gik turen over krydset, hvor Vesterbrogade krydser Gormsgade. I mange år havde Helga en hund efter vognen.

for mere skrald. Og inden vi forlod fylden, pikkede Helga allerede i de friske forsyninger fra Vejle skraldespande.

I forbindelse med turene med skraldebilen kom vi også i skraldefolkenes mandskabsrum, hvor de spiste deres medbragte klemmer. I begyndelsen havde kommunen garager Ved Anlægget, hvor nu fag-foreningsbygningen ligger. For enden af garagerne havde skraldefolkene et primitivt kakkelovnsfyret mandskabsrum, hvor der ikke var andet end bord og bænk at spise ved. Senere flyttede de ned til Eksportstaldene på Enghavevej, hvor der både var langt bedre plads og badefaciliteter. I det røgfyldte lokale var skraldefolkene bænket om lange borde, og der var råben og munter snak. Vi kendte ansigterne fra om vinteren, hvor vi så dem stå på ladet af lastvognene og sprede sand på de glatte gader, og de kom ofte forbi Brandstationen, når de skulle til garageanlægget ovre på den anden side af Anlægget.

Det var ved besøgene hos kommunalarbejderne, jeg fik min første egen-

tlige bevidsthed om, hvad "kommunen" egentligt var for noget. Ansigterne med den sorte kasket, som jeg så kørte skrald, kendte jeg også fra, når sneen blev ryddet, når åen løb over, eller når gaderne blev spærret af ved festlige lejligheder. På brandbilerne stod der "Vejle Kommunale Brandvæsen" og på min karakterbog fra skolen, stod der "Vejle Kommunale Skolevæsen" og selv på elmåleren ude i kosteskabet, stod også kommunens navn. På mange måder stødte jeg på kommunens navn. Hvis der ikke var lys i lampen nede på gade, kom en motorcykel nede fra Gasværket og sørgede for, at der kom lys i gadelygten, og på motorcyklen stod kommunen igen nævnt. Jeg blev bevidst om, at det var kommunen, der sørgede for, at gaderne var i orden, at vi fik vand, gas, elektricitet, kunne gå i skole og få hjælp, hvis ulykken var ude.

Og sammenhængen i hele ideen med kommunen, fik jeg styrket ved et besøg med min far nede på Kommunekontoret på hjørnet af Dæmningen og Havnegade, når min far gik ned og indbetalte skat. "Kommunekassen", kaldte han kort og godt dette kommunale kontor, og jeg forstod, at for de ydelser

Skraldespandene tømmes. Et på den tid avanceret princip
som vakte opmærksomhed udenfor byen.
Det var skraldemændene, der i en tidlig alder gjorde mig bevidst
om kommunens nyttige funktion.

kommunen leverede, betalte vi en del af lønnen, så lærere, brandmænd og vejmændene naturligvis kunne få løn for arbejdet, og min far lærte mig, at det hed skat.

Ved besøg på Rådhuset lærte jeg desuden, at skatten blev betalt efter det, man tjente, så de med en stor løn betalte mere end dem med en lavere løn, for på Rådhuset var skattelisterne lagt frem.

En gang om året blev der oppe i Rådhusets forhal lagt skattelister frem, så det var offentligt tilgængeligt at se, hvor meget vejlenserne betalte i skat. I forbindelse med den faste søndags spadseretur, gik turen altid forbi Rådhuset, når de var lagt frem. Så skulle min far se, hvem af murerne der havde haft de bedste akkorder. Og efter at det var på plads, skulle han lige se, hvor meget murermesteren betalte i skat. Dengang ville et skattenægterparti ikke kunne have samlet mange stemmer, og det var ikke skattesnydere, som min far ledte efter, for de var sjældne, men det var med stolthed, han konstaterede, at han selv ydede sin del af bidraget til fælleskassen, Kommunekassen, som han kaldte det. Min mors nysgerrighed rakte ikke så langt, for inden min far var færdig, gik hun som regel over for at se på Mode Basarens vinduer på den anden side af Rådhustorvet.

Og når min far havde konstateret hvem af Vejles murere, der tjente bedst, var det tid til at hente min mor ved Mode Basaren. Efter at have set skattelisterne var min far gerne lettere opstemt, og det blev gerne fejret med kager til søndagskaffen.

Sygehusets hegn

I de fleste byer er de ældre sygehuse opført som anlæg, der er lagt i streng symmetri omkring en akse, og centralt i denne akse ligger hovedporten, med port, ur og tårn, der som monumentale virkninger understreger alvoren i hele det samlede bygningskompleks.

I Vejle satte naturen pudsigt nok en stopper for den slags planer. I Vejle var der nemlig neden for bakkerne ingen større flade grunde, så først efter man havde fældet et stykke af skoven og gravet en del af skrænten væk, blev der oppe ved Beriderbakken skaffet plads til et nyt sygehus som erstatning for det gamle sygehus ved Nørretorv. Det var den allerførste begyndelse til det store samlede sygehusbyggeri ved Kabbeltoft. Efter et halvt århundrede

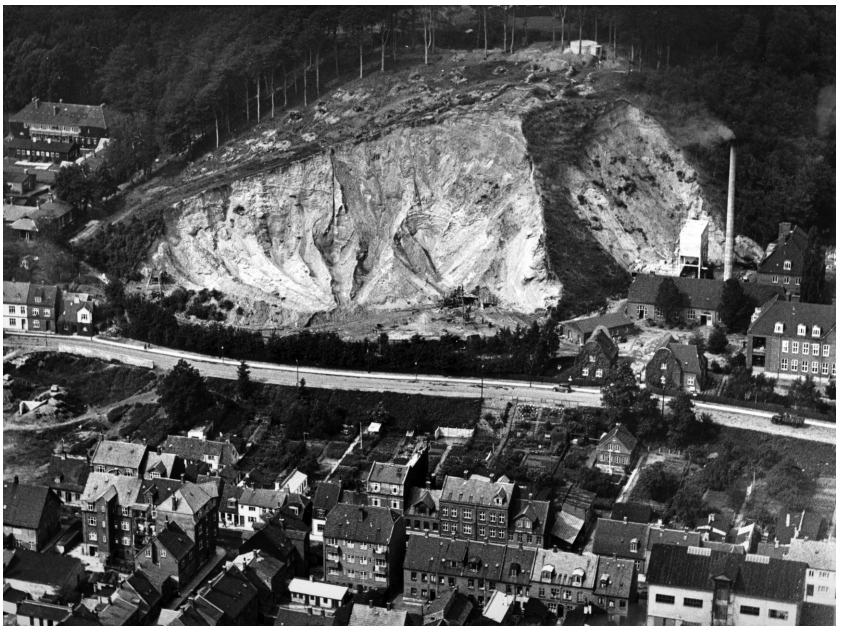

Pilkebakken der delte sygehuset i den ældste del mod Beriderbakken og den nyere del mod Horsensvej fjernes i 1947.
Seksoghalvfjerds tusinde kubikmeter jord blev med tipvogne kørt til opfyldning for bebyggelsen ved Østerbo, inden en tredje etape af sygehusets udvidelse kunne påbegyndes i halvtredserne.

krævede udviklingen nådesløst mere plads, men Pilkebakkens stejle skrænter tvang udvidelsen helt over til Horsensvej, hvor de røde tre etages bygninger blev opført, efter at skrænten og skoven igen måtte aflevere en bid. Og heller ikke den grund var oplagt til akser og symmetri. De røde murstenshuse måtte rette sig efter naturen, og det blev Pilkebakkens form, der vred de røde bygninger ved Horsensvej i en kurvet bue. Men hvad området ikke havde i det monumentale, det fik det til gengæld ved en smuk beliggenhed lige op til bakken og den grønne bøgeskov.

Men en enkelte undtagelse fra princippet var der dog. Ud mod Kabbeltoft blev der bygget to bygninger med svulstigt svungne gavle, der var placeret i symmetri over portens indkørsel. Mellem de pompøse bygninger hængte der på murede søjler tunge smedejernslåger, der markerede, at her rendte man ikke bare ind. Det var også umuligt, for de store låger var for det meste lukket, og selv når der kom tudende ambulancer fra Falck, med et blafrende gult flag på

Sygehusets gamle monumentale portbygninger. Bortset fra en mindre indgang ved Beriderbakken, der kun var åbnet ved besøgstid om dagen, var dette hovedindgangen til hele sygehuset, og adgang blev nøje overvåget fra den højre bygning. Den anden bygning rummede sygehusets administration.

kofangeren, så jeg, at ambulancen først kunne komme videre, når en portør i hvid uniform havde tvunget de store låger til side. Jeg husker, hvordan jeg sammen med min mor og en stor skare af andre besøgende måtte vente udenfor, for ikke et sekund før det var besøgstid, åbnede portneren lågen.

Men porten havde naturligvis kun en mening, hvis resten af området var lukket, og det var det. Helt omme fra Lille Grundet hulvej startede hegnet som fortsatte langs med Horsensvej og Kabbeltoft helt op til Beriderbakken. Først langt oppe på Beriderbakken ved det lille kapel i kanten af skoven stoppede hegnet. På grund af den høje Pilkebakke, der skød sig ind mellem sygehuset ældste og nyere afdeling, var det et usædvanligt stort område, der skulle hegnes ind. Kronen i dette fæstningsværk var det symmetriske portanlæg ved Kabbeltoft.

På stedet syntes der at herske orden, så de raske ikke uden videre rendte ind, og de syge stak af. Det indtryk fik jeg som barn bekræftet mange søndage efter fodbold, når jeg i flok med tilskuerne fra Stadion passerede hjørnet af Horsensvej og Kabbeltoft, hvor der ved en hvid bænk inde på hospitalsområdet stod mange af sygehusets patienter som fanger i hvid uniform. Patienterne stirrede længselsfuldt over hegnet. Og i bid af ord, når de talte med nogen, de kendte, fik jeg bekræftet, at patienterne ikke selv var herre over, hvornår de kom hjem, for de var underkastet læger og oversygeplejerskers forgodtbefindende. Jeg levede derfor i den tro, at der herskede stor respekt om denne institution og dens tydelige grænser.

Da jeg var otte år, blev min mor indlagt på medicinsk afdeling, der lå i den gamle del mod Beriderbakken, og min faster var samtidig indlagt på kirurgisk afdeling, der lå i den modsatte ende helt ovre ved Horsensvej. Første aften jeg skulle på besøg med min far, ventede vi, som jeg før havde prøvet med min mor, i en stor kø foran den lukkede port, og først på slaget syv åbnede portneren lågen efter nøje kontrol af, om klokken nu var syv. Det bevirkede, at min far og jeg måtte forlade min grædende mor efter et kvarter, og løb så fra den ene ende af hospitalet til den anden, for at nå frem til min grædende faster og få at vide, at besøgstid var forbi. Da min far fem minutter senere for anden gang fik at vide, at: "Besøgstid *er* forbi" med tryk på "er", kunne jeg se, at han var gal, og på vej hjem sagde han beslutsomt, at det måtte vi have fundet en anden ordning på. Og jeg spekulerede meget over, med hvem han ville få det.

Da vi næste aften nåede til sygehuset, hvor den lave boligbebyggelse langs

Kabbeltoft . Hvor bygningsrækken ophørte, startede sygehusets hegn. Stedet hvor jeg i mange år plankede hegnet med min far og mistede barndommens autoritetstro.

Kabbeltoft hørte op, sagde min far, at vi skulle hoppe over hegnet, for ellers fik vi for kort tid til besøgene. Jeg tænkte mit, men inden jeg så mig om, var jeg løftet over hegnet, og mange dyre minutter var sparet i forhold til at skulle have være den lange vej hen til porten ved Kabbeltoft og tilbage inde på sygehusets grund. Så præcis klokken syv gik vi ind til min mor på afdeling F. Da vi havde besøgt både min mor og tante Ellen, syntes min far åbenbart, at det var passende at gå ud af porten, helt respektløs skulle jeg dog ikke tro, han var, men efter mange yderligere forceringer af hegnet, mistede jeg min uskyldsrene autoritetstro og porten noget af sin kraft.

Efter flere års sygdom og mange indlæggelser på sygehuset døde min mor, og jeg var blevet alene med min far. En aften fortalte han mig, at han skulle indlægges på sygehuset til en mindre operation i det ene ben, så jeg skulle klare mig selv. Min far blev opereret en af de følgende dage, og på grund af faren for blodpropper blev han samme aften, som han var opereret, tvunget til at gå hele natten på den lange gang, støttet af sygeplejersker. Trods smerter trænede

han utrolig ihærdigt, og da jeg besøgte ham, sagde han, at der var ikke grund til, at jeg kom næste dag, for han regnede ret sikkert med, at oversygeplejersken ville give ham lov til at gå til en frokost i forbindelse med en kollegas 50 års fødselsdag.

Så næste dag var jeg indstillet på at være alene, så stor var min forbavselse, da min far pludselig stod i stuedøren. Undrende spurgte jeg, om han var blevet udskrevet, men fik det korte svar, at han var blevet smidt ud.

Omvendt hvor sønnen fortæller faderen om sin brøde, fortalte han mig, at han om formiddagen havde bedt oversygeplejersken om lov til at gå til en frokost og gratulere en kollega i anledning af en 50 års dag. Men til min fars overraskelse fik han at vide, at det emne overhovedet *ikke* var til diskussion. Tilladelse eller ej, min far ville ikke gå glip af en frokost med murerkolleger, så han forcerede hegnet. Og når man har begået den ene forseelse, er der ikke langt til den næste. Så om aftenen - nok senere end planlagt, for min far har nok også fundet anledning til at vise, hvem der bestemte - gik turen igen over hegnet nede ved Horsensvej og på listesko til afdelingen og i seng. Men så nemt gik det ikke. Oversygeplejersken havde i løbet af dagen opdaget min fars fravær, og pålagt den vagthavende sygeplejerske at blive tilkaldt, når han dukkede op. Så min far blev ikke bare udskrevet, men bortvist til efterfølgende ambulant behandling. Og sådan havde jeg pludselig min far hjemme igen, og efter den forklaring listede han vred i seng, hvad han også så ud til at trænge til.

Med min fars seneste initiativ fandt jeg ud af, at sygehusets hegn ikke var mere, end hvad man selv gjorde det til, og min autoritetstro fik yderligere flossede kanter. En ting var at snige sig over hegnet for at se til patienter, men min far havde på en og samme dag begået både ud- og indbrud. Men jeg kom til at opleve det, der var værre, og selv om det var utilsigtet, rangerede det efter min opfattelse i klasse med et attentat.

Efter endt skolegang kom jeg i murerlære, og min daglige arbejdsplads blev sygehuset. I starten arbejdede jeg på de hvide garager ovre mod skrænten sammen med firmaets ældste murerformand, Thygesen. En morgen kom murermester Nisgaard oprevet hen og beordrede os over til Hovedporten, hvor den murede søjle var gået i stykker.

Det var et ynkeligt syn, der mødte os. Smedejernslågen stod op ad bygningen, og den tunge granitkvadre på toppen af den murede pille, hængte faretruende ud over kanten på den murede søjle, der var revnet. For at få pil-

len muret op på ny, måtte den store granitkvadre hejses ned af Falck, og først efter at vi havde muret pillen op igen og støbt de solide jernankre fast, kunne lågen hænges på. En affære der tog to dage. Jeg forstod ikke, hvad der var sket, for sagen blev omfattet med ligeså stor blufærdighed, som når der blev talt om noget frækt, og af den ældre Thygesens gentagne rystelser på hovedet og murermester Nisgaards vrede, forstod jeg, at her var der noget, som der ikke skulle tales højt om.

Men under munter skæmt i det store arbejdsskur fik jeg senere forklaringen på "skaden". Efter en lidt for festlig eftermiddag var to af firmaets folk fra betonsjakket kørt ind i søjlen på en stor Harley Davidson. Om vejbanen har været fedtet eller bedømmelsen har svigtet, ved jeg ikke, men inden påkørslen havde føreren sagt, "Hold fast Lause, nu går vi ind i det store sving", det var turen rundt om portbygningen, og derefter trillede både Ejnar, den store betonformand, og hejsføreren Laurids hen ad asfalten, mens den store Harley, som lød navnet "Putte", lå som en falden hest efter mødet med portens søjle. Portneren kom pilende ud af bygningen – hurtigere end når selv ambulancen var der - og det var kun ved hjælp af de største overtalelsesevner, at de fik forklaret portneren, at der hverken var brug for ambulance eller skadestue.

De følgende år havde jeg en kæreste på sygehuset. Så når turen gik op til hende – og lysten som regel ikke fulgte sygehusets officielle besøgstider – klatrede jeg med største sindsro over hegnet. Og når jeg fra Kabbeltoft sneg mig op ad plænen mod elevboligen, havde jeg aldrig min fars moraliserende pegefinger på nethinden.

Svend Aage Tauscher

Hvis man står på hjørnet af Nikolaj Gade og Nikolaj Plads i København og ser over mod Nikolaj Kirke, ses inde i hjørnet, ved en af kirkens stræbepiller, en buste af en person med et markant og rynket ansigt. Ved et nærmere kig på figuren ses, at busten er udført i 1987 af billedhuggeren Troels Lybecker, og at portrættet forestiller maleren Svend Aage Tauscher. Det oplyses ikke, hvornår denne Tauscher er født, eller hvor han stammer fra. De fleste går derfor rundt i den gode tro, at Svend Aage Tauscher nok er indfødt københavner, og til den misforståelse bidrager da også, at Tauscher den sidste del af sit liv var en af Minefeltets, som kvarteret populært kaldes, store personligheder. Men antagelsen er ikke rigtig. Svend Aage Tauscher stammer oprindeligt fra Horsens, men er som barn opvokset på Vejle-kanten, eller er helt præcis en af drengene fra Bredballe Børnehjem.

Tauscher var en kendt type i Vejles gadebillede i slutningen af fyrrerne og begyndelsen af halvtredserne, hvor han holdt til i byen. Som barn stod øjnene på stilke, når man første gang så Tauscher komme cyklende. Ikke blot kørte den store mand på en gammel rusten damecykel, men cyklen var også læsset til bristepunktet med staffeli, malerkasse og masonitplader. Tauscher kunne også høres i gadebilledet. Med høj, klar røst sang han muntre serenader af sine lungers fulde kraft, og den dybe røst kom inde fra et kolossalt fuldskæg. På toppen af Tauschers hoved sad klistret en brun, blød filthat, og når jeg skriver klistret er det ikke tilfældigt, for jeg har aldrig set Tauscher uden.

Når Tauscher malede, var der altid en rand af tilskuere bag staffeliet, og han kommenterede gerne sine færdigheder i blomstrende vendinger, krydret med poesi, for Tauscher var også digter. En søndag formiddag kom Tauscher over i Anlægget ved den gamle Brandstation for at male, og straks staffeliet var stillet op, var de fleste af Brandstationens børn til stede. Til vor store skuffelse malede han ikke motiver fra stedet. Tauscher malede det, han var inspireret af på stedet, og det kunne lige så godt være Nørreskoven som Sønderåen. Så vor spænding for at se penslens strøg blive til en kopi af den virkelige verden, som vi havde set ved mange andre malere, blev uforløst ved den anledning, men trods det blev vi stående. Vi var i dybt betaget af denne anderledes mand, og med stille undren lyttede vi til hans mærkelige ord, som jeg senere blev klar

over var latinske brokker.

Den dag Tauscher malede i Anlæget, kom fru Nielsen fra stuen i Cederholms ejendom over og henvendte sig til ham. Til fleres overraskelse kendte hun Tauscher fra Bredballe Børnehjem, og med store ører hørte jeg hende senere undskyldende fortælle en af de voksne, at Tauscher på grund af en stor kærestesorg var gået sine egne veje og havde forladt et job som præst efter teologisk embedseksamen, og jeg blev dybt forundret over, at ulykkelig kærlighed kunne få så store konsekvenser. Da fru Nielsen gik, bød hun Tauscher på søndagsmiddag og bad ham komme over klokken tolv. På slaget tolv tørrede Tauscher de store farvede næver i kitlen, rettede på hatten og gik med værdige skridt mod Cederholms flotte hjørneejendom, og med stor undren så jeg denne sære maler skride ind af gadedøren til opgangen, hvor selve Vejles borgmester boede. Tauscher havde åbenbart ikke bare en uddannelse, i situationen viste han også dannelse.

En dag så jeg Tauscher omme ved Vesterbrogade. Fra gaden var han kravlet ned i Omløbsaaens næsten udtørrede leje. Her blev staffeliet sat op til en af de mange daglige produktioner. Ved det møde blev jeg vidne til, hvordan Tauscher klarede sin frokost. Ved middagstid gik han over til de små butikker ved udmundingen af Staldgaardsgade, og da han kom tilbage, havde han et franskbrød, en pose og et fejeblad i hånden. Nede i ålejet samlede han lidt tørre pinde og snart efter brændte et lille bål. Efter skylning af fejebladet i den lille rende vand der løb i midten, tørrede han med stor manér fejebladet af i den plettede malerkittel, åbnede posen og knaldede fire æg ud på fejespånen, der med skaftet fungerede som en anden stegepande. Da æggene var spejlet på bakken, guffede han under høj sang spejlæggene i sig, suppleret med store afrevne brødhumpler.

Tauscher var en flittig maler. Der blev sagt, at han malede mindst tre billeder om dagen. Sin daglige produktion solgte han ved besøg i Vejles butikker, så der var midler til indkøb af ny maling og masonitplader, der var Tauschers foretrukne materiale, frem for de dyrere blændrammer med lærred. Så den fri fugl lagde ingen til byrde. Jeg ved ikke, hvor mange af Tauschers billeder, der gemmer sig i Vejle, men jeg husker, at min gamle skolekammerat Erik Buchs far havde en mindre samling hængende, men fra andre sider har jeg også hørt om private, der har hans billeder hængende. Som et kuriosum stod der i Vejle Amts Folkeblad, at der i sommeren 2003 blev stjålet et af hans billeder fra en

Svend Aage Tauscher i gang med pensel og skitseblok
omkring 1970.
Blomst i knaphullet, men femten år som aktiv i Minefeltets intense
værtshusmiljø har sat sine spor.
Tauscher noget mere forhutlet, end da han i halvtredserne færdedes i
Vejle.

lejlighed på Moldevej. Det eneste tyven var rendt med var et billede af Tauschers, der forestillede Trico nede i Havnegade.

I midten af halvtredserne tog Tauscher til København og blev en af Minefeltets mest kendte bohemer. Han var for det meste uden fast bopæl. På et tidspunkt boede han i en af de brandfarlige midterkorridor-lejligheder på Gammelholm, hvor en vejlenser, jeg kendte, besøgte ham, og en anden boheme, jeg kendte, boede i en kortere periode sammen med Tauscher i en varmekanal under Kunstakademiet. Da jeg studerede i København, løb jeg flere gange på ham. Et af hans stamværtshuse var Skindbuksen, der lå lige ved Kgs. Nytorv, hvor også Arkitektskolen lå. Om sommeren kunne man også møde den festlige maler på Graabrødretorv. På varme dage når torvet var fyldt med studerende og unge mennesker, der nød høkerbajerne, var han et af pladsens midtpunkter med sin dybe røst og ind imellem lød de sprøde toner fra hans trofaste Panfløjte. Tøjet fra tiden i Vejle må have været slidt mangen en gang, men når jeg så Tauscher i København, var det i samme påklædning som jeg huskede fra Vejle. Den bløde hat, slips, skjorte, kittel om sommeren og adskillige overfrakker ud over hinanden i de kolde vintermåneder.

Før jeg blev gift, holdt jeg jul i Vejle. På rejsen hjem fulgtes jeg ofte sammen med kammeraterne fra Vejle, der også læste i København, men under alle omstændigheder var vi altid sammen i Vejle. Ferien skulle nydes og det foretrukne sted var som regel Grand Bar. Der blev hilst på gamle venner fra byen og skolekammerater, der læste i Aarhus.

Et år blev der særligt livligt på Grand Bar juleaftensdag, og da baren lukkede klokken tre, var vi nogle stykker, der var mere opsat på flere våde varer end på andesteg. Med den store rødhårede matematikstuderende, Birger Iversen, der var min trofaste svirebror i studietiden, gik turen til Banegårds-Restauranten, som vi havde hørt var åben til klokken seks juleaftensdag. Stedet var ikke dårlig valgt. Allerede i forhallen anede jeg, hvad der ventede, da jeg hørte panfløjtens muntre triller. Inde i den gamle ventesal med buffeten, der var skilt fra den finere spiserestaurant, holdt Tauscher hof. Kunstmaleren og landevejens rejsende svende havde fundet hinanden i et fællesskab i hjørnet, og Tauscher spillede fløjte og læste digte. Som en hyldest til julen fik vi i dagens anledning et par ekstra bibelcitater. Tauscher startede også med at læse julebudskabet, men kunne dog ikke den fulde tekst. Den sad til gengæld klæbet til Birgers hjerne,

der så tog over. Det blev en festlig eftermiddag. Det var som om et stykke af Minefeltet var revet ud og flyttet til Vejle den juleaftensdag. Det blev sent, inden Birger og jeg forlod det muntre selskab. Vi var i den alder, hvor "tradition" var et grimt ord, og tidens trend var en "anti-jul". I den retning havde selskabet med Tauscher indfriet vore forventninger, og vi kunne med fred begive os hjem til de respektive familier og holde jul under mere traditionelle former.

Tauscher levede sine sidste år i København som en af Minefeltets store originaler. De seneste år sås han sjældent med staffeli og lærred, men panfløjten og digtene var stadig hans kendemærke, og mange gav en omgang for et digt eller en melodi. Men livet var ikke lutter lagkage til sidst. De seneste år af sit liv så maleren med de mange overfrakker slemt forhutlet ud. Tauscher havde budt sig selv mere, end de fleste ville kunne holde til. Han havde ikke nogen fast bopæl de seneste år, men sov på en sæk i en kælder. Om sommeren kunne man også se ham tage en lur på en af den indre bys bænke. Det var ikke alle værtshuse, der tog mod Tauscher til sidst, for han lugtede ikke altid lige godt.

I februar 1982 døde Tauscher. De sidste år var han ikke i stand til at tale på grund af en halskræft. Forkætret og forgudet blev han begravet fra Helligåndskirken, og hans begravelse blev noget af et tilløbsstykke. Efter begravelsens almindelige rituelle handlinger opstod der nærmest tumult, da kisten skulle bæres ud. Ifølge dagbladene var der så stor rift om at få lov til at bære Tauscher, at først efter præstens mægling blev der fundet en løsning. Bisættelsen var omtalt i alle de store københavnske dagblade næste dag. Ikke længe efter Tauschers begravelse opstod stemningen for at give ham et varigt minde ved opsætning af skulpturen på Nikolaj Kirke.

Således blev Bredballedrengen trods et barskt liv lige godt en kendt mand i hovedstaden og blev hyldet ved et varigt minde i hjertet af København.

Mus og mænd

Efter ti års skolegang kom jeg i murerlære fra den ene dag til den anden. Jeg oplevede skiftet som noget, der må svare til at gå ud fra en loge og løbe ind i et karneval. Lærere med mørkt slips og habitter, så det nærmede sig en uniformering, blev erstattet af tøj i genren "hver mand sin stil", og alvorlig belærende tale blev erstattet med råb, sang og fløjten.

Der var vild anarki i påklædningen. Som regel bruger murerne hvidt og arbejdsmændene blåt, men modsat skolen var der ikke råd til den slags formaliteter. Murerne holdt sig som regel til de hvide bukser, men der hørte regelen så op. Mange brugte den hvide murerkasket, men sixpence, alpehuer, strikkede tophuer og skikasketter var ligeså almindelige, og i stedet for den hvide murerjakke eller busseronner blev selskabsjakker, der havde set bedre dage, slidt endeligt op på arbejdspladsen. Den skik havde større udbredelse blandt arbejdsmændene. Det så unægtelig festligt ud, når man så en murerarbejdsmand i gummistøvler og ensfarvet jakkesæt. Undertiden så man, at bukserne ikke kunne lukkes eller var for store. Det blev der straks fundet råd for ved et reb, hvilket ikke gjorde resultatet mindre festligt. Selv med en afreven lomme eller hul på røven forstod flere at føre sig frem med maner.

Nok var tøjet festligt, men det var koldt og upraktisk om vinteren. På trods af at de lange underbukser blev trukket godt op på maven og sweateren hevet godt ned i bukserne blev rygstykket over lænden altid bart og koldt, og det værkede i ryggen. Sikkerhed på arbejdspladsen var endnu et ukendt begreb. Gummistøvler og gummisko blev brugt af mange, og hverken for tabte sten eller søm i brædder ydede de nogen form for beskyttelse. Det var de færreste, som brugte kaptræsko, der ydede denne sikkerhed.

I skolen havde jeg kun været vidne til lærernes piberygning og en enkelt lærer, der røg cigaretter. På byggepladsen blev hele spektret af tobaks- og andre nydelsesmidler taget i anvendelse. Smøger, cigarer, cerutter og piber der var mærket efter flere ture ned fra stilladset. Og så var der snus og skrå. Flere af de ældre murere tyggede kultiveret på en bid skrå, men mange af arbejdsmændene forsynede jeg dagligt med snus. Svend var en stor kraftig arbejdsmand,

der kom fra Brejning. Dagligt fylde han på akkord tonsvis af sand og grus i blandemaskinen til støbningen af sygehusets behandlingsbygning. Men lige så vel som der skulle beton i formene, krævede Svend også sine forsyninger. Som lærling hentede jeg hver dag en dåse snus ved købmanden på Kabbeltoft, hvor Svend direkte fra snusdåsens låg fyldte en anselig ladning ned bag underlæben. Efter den påfyldning spyttede han i næverne, og kort tid efter sås to strømme af sort saft sile ned over hagen, mens tempoet fik en ekstra tand. En dag synes han, det var på tide, jeg prøvede. Jeg prøvede og to minutter efter var jeg både høj og svimmel og skulle brække mig.

Det, der slet ikke blev talt om i skolen, blev der talt meget om på arbejdspladsen, nemlig sex og kvinder. Det emne blev aldrig helt færdig debatteret. Det emne var altid god for en yderligere uddybning, når ny erfaringer var gjort, og disse blev gerne delt med andre. Men mod manges forventning sjældent i platte udlægninger, men i en kontant form og ofte ikke uden et poetisk tilsnit.

Et andet meget drøftet emne var dyr. Grise, høns, kaniner, duer, katte, hunde, og hvad der nu ellers blev holdt for fornøjelsens skyld eller til almindelig fortærelse. Mange af arbejdsmændene boede i engene eller i de lave områder ved Vardevej, hvor der var tradition for at have en gris gående eller at holde høns.

En aften, jeg cyklede hjem over engene, stødte jeg på en murerarbejdsmand, der hed Andreas, men aldrig blev kaldt andet end Dres. Dres var en kæmpe, der brugte nummer niogfyrre i sko. Han var oprindelig bondemand, men havde vist mistet gård og penge ved en ulykkelig skilsmisse. Nu boede han i et kolonihavehus, hvor der ikke var indlagt strøm. Dres supplerede lønnen med salg af æg og viste mig et hønsehus, hvor der sad mindst hundrede kornfede høns og kaglede lystigt på pinde i flere etager. Ikke uden stolthed viste Dres mig bagefter privaten, hvor det væsentligste inventar var et spisestuebord med fire stole og en bunsenbrænder som lysekrone over bordet. I disse burhønsetider er det tankevækkende, at hønsene boede ligeså godt som Dres. Det var lørdag, og klokken var otte om aftenen, men Dres gik i samme tøj som på arbejde, tyggende på sin eneste luksus, cerutten, der kun kunne være af mærket Advokat.

Laurits opdrættede en gris, som altid blev slagtet til jul. Et år skulle Laurits efter aftale med murermester Nisgaard påtage sig arbejdet med opdræt af to grise til slagtning, mod at Nisgaards betalte griseunger og foder. En måned før jul gav Laurits Nisgaard den sørgelige besked, at *hans* gris desværre var død.

Frokost i det grønne med murer Henry Hansen og en arbejdsmand,
jeg ikke husker navnet på. Ved mindre byggerier som her, i forbindelse med
opførelse af den lille transformatorstation mellem Nørremarkens Skole og
Kollektivhuset, var der ikke skur til arbejderne.
I baggrunden Christianshaab Mejeri på Viborg Landevej.
På kornmarken er i dag opført Nørremarkscentret og Finlandsparken.

Nisgaard spurgte Laurits, hvordan han kunne vide, at det var hans gris, der var død, men det var Laurits helt sikker på, for den havde fra lille altid haft en sort plet bag øret.

En anden arbejdsmand rendte ind i et absurd problem. Han opdrættede hvert år en gris, som han efter slagtning delte med en bagermester. Opdrættet var billigt, for grisen levede næsten udelukkende af gammelt brød, som bagermesteren leverede. Men et år rendte de ind i den ulykke at få en gris, som nægtede at røre ved alt, hvad der havde med Wienerbrød at gøre.

Men grisen er et kærligt dyr, som man kan komme til at holde af. Det erfarede en arbejdsmand, som fortalte mig, at hans børn nægtede at spise deres egen gris til jul. Det problem blev løst for altid ved, at de byttede gris med naboen lige før jul, og naboens gris blev juleaften sat til livs med vellyst.

En dag kom en ny murerarbejdsmand, der, så vidt jeg husker, hed Hans. I pauserne stod han altid og spejdede op i luften. Det viste sig, at Hans havde brevduer, der fløj kapflyvning. Derfor spejdede han altid efter duer. De følgende

dage fik jeg lange interessante forklaringer på duernes valg af ruter. I min naive tro havde jeg altid troet, at duerne fløj den korteste vej mellem to punkter, men lærte nu, at de fulgte dalstrøg. Så når duerne kom fra Tyskland, kom de altid ind gennem Mølholmsdalen, og ved et nordlig mål fulgte de Grejsdalen. I mine ferier havde jeg blaffet meget rundt i Europa, og var ikke uden stolthed over de mange lande i Sydeuropa, jeg havde besøgt i en tid, før charterrejserne var startet, og de fleste ikke havde været uden for Danmark. Da jeg fortalte Hans, at jeg var kommet forbi vejrstationen i Den Helder i Holland og var kørt over Zuiderdæmningen, havde jeg knap nævnt Den Helder, før Hans med stolthed sagde: "Der var duerne nede i sidste måned". I den følgende tid oplevede jeg, at uanset hvor jeg nævnte; Køln, Bonn, Luxemborg, Amsterdam, Paris eller hvor som helst, havde duerne været der. Ikke uden jalousi måtte jeg indrømme, at duerne var mere berejst end mig.

For de fleste var der ikke kun et job på arbejdspladsen, der skulle passes. De fleste havde mange andre gøremål med spjæld, kolonihave eller eget hus. De fleste boede godt nok i små lejeboliger, men de få, der havde eget hus, boede der i kraft af, at der var tale om små selvbyggerhuse eller småhuse, hvor den ene ny knopskydning erstattede den næste. Til det formål blev alt, hvad der var kasseret – og til tider ikke kasseret – slæbt med hjem og brugt. Da den gamle slidte hovedtrappe på Kirketorvets Skole blev nedrevet i forbindelse med indretningen til administrationsbygning, købte murer Sandbæk den, og med undren hørte jeg, hvordan han havde fået en ny trappe ud af den gamle trappe ved at vende alle trinene, der var af det fineste eg. Så hvis trappen ikke er kasseret i dag ligger generationer af børns slid på trappen fra Kirketorvets Skole gemt på undersiden af en fin egetræstrappe oppe på Rosenvej, hvor Sandbæk boede.

De øvrige job dækkede et bredt spekter. Firmaets tætte chauffør, Magnus, der rask væk satte en murerbalje kalk op på ladet af lastbilen, hvor det ellers krævede to mands indsats, var dørmand på Ritz hver weekend. På travle aftener, når der var kø ned af trappen til Ritz, lyste Magnus kraftige, runde og røde hoved op for enden af køen, og den hvide kasket var erstattet med en sorte kasket, hvor der stod Kontrol.

Adolf, som ingen kendte, hvis man ikke sagde Dolle, var oprindeligt uddannet træskomand og supplerede indkomsten med reparationer på hjemmeværk-

stedet. Dolle klarede også at hjælpe til med at passe bjørnene i Trædballehus Zoo, og med interesse lyttede jeg til fortællinger om bjørnenes adfærd og deres særlige adfærd, når de var i brunst.

Murer Sandbæk reparerede også lodstokker. Mangen en murer fra byen har fået justeret dette vigtige værktøj, når lodstokken var kommet ud af vage. Lørdag aftener kunne man også se Sandbæk med klarinetten til foreningsballer.

Det, man i dag kalder velfærdsforanstaltninger, det vil sige skurforhold med bad og toilet, var et næsten ukendt begreb. Når vi arbejdede kortvarigt på pladser ude i byen, var der hverken skur, toilet eller vask. Og selv på et stort byggeri som sygehuset, der strakte sig over mange år, var forholdene meget primitive. Skuret var et uisoleret træskur på en utæt træbund, og der var hverken toilet eller bad, som der er krav om i dag. Hænderne vaskede vi ved en murebalje inde i nybygningen, før vi gik til frokost, og toilettet var et fritliggende skur med spand. I selve skuret var den eneste luksus et skab per mand til værktøjet og bord og bænk, så man i det mindste kunne sidde ned og spise de medbragte klemmer.

Men den luksus var ikke kommet flyvende. Kun gennem flere års krav rejst fra fagforeningens side, var det blevet en ret gennem overenskomst. Men kampen var ikke stoppet dermed. Kun ved murerformanden Arnold Hennings stædige indsats overfor mesteren blev der sat den fornødne tid af til, at arbejdsmanden kunne rengøre skuret. En gang om ugen blev murerarbejdsmanden derfor sendt ned at feje i skuret, og der blev lagt rene duge på bordene.

I skuret var det svært at have madpakken i fred. Om vinteren kom der mange mus gennem det utætte gulv. Den eneste mulighed for at frede madpakken var derfor en blikkasse eller at lægge madpakken op på en stor flaske; det var det, de fleste brugte. Når jeg som lærling kom ned i skuret for at passe ovnen, overraskede jeg musene, der stod i stræk op ad flasken for at nå madpakken på toppen. Skuret var indrettet med to borde, hvor der sad otte til ti mand på hver side. Bordenden var fri, da der kun var bænke. En dag, da alle havde bænket sig til frokost og indledt fortæringen, stod der pludselig en forskrækket mus midt på bordet. Den havde skjult sig under et stykke krøllet papir. Om det var refleks, ved jeg ikke, men den nærmest siddende plantede kontant sin store næve med et smæld ned mod musen, så madpakker og flasker hoppede på det spinkle bord. Men musen undgik lynhurtigt næven, som ellers ville have splat-

Det er nok den nyligt afsluttede Behandlingsbygning,
der har været målet for fotografens billede, men yderst til højre ses de
primitive arbejdsskure, der er omtalt i historien.
Det store upudsede stykke er, hvor den kommende mellembygning
skal forbinde en ny Sengefløj mod Kabbeltoft
med Behandlingsbygningen.

tet den fuldkommen ud. Med gru fulgte jeg nu musens flugt i slalom hen ad papirdugen mellem flasker, madpakker og store næver, der bankede i bordet, som granatnedslag. Den behændige mus nåede bordenden med livet i behold og i et stort spring satte den ud over kanten. Om musen senere døde af skræk, ved jeg ikke, men jeg ved, der forestod en større oprydning af væltede flasker og madder, der var hoppet op af madkassen.

Blandt murerdrenge i Teknisk Skole

Efter bare fem måneder i lære skulle jeg starte på Teknisk Skole. Undervisningen foregik i fritiden, det vil sige fem aftener om ugen. Lørdage arbejdede vi også til middag, men da var der dog ingen Teknisk Skole. Skoleåret var normalt fra oktober til april, men for at gennemføre undervisningen i den første forberedende klasse på et vinterhalvår begyndte undervisningen for nye lærlinge allerede i september. Fra både fagforeninger og lærlingeorganisationerne var der protesteret mod fritidsundervisningen og krævet dagskoler for lærlinge, men mestrene holdt fast i aftenundervisningen, da de ikke ønskede gevinsten ved lærlingenes reelle arbejdstid reduceret. Derfor sås tit en træt lærling, hvor panden pludselig hvilede på tegnebrættet. Når man havde stået ude i frisk luft, var det svært at holde øjnene åbne efter en arbejdsdag på mere end otte timer.

Aftenskolen var et levn, og i 1956 blev der da også vedtaget en ny lov om indførelse af dagskoler, så min årgang af lærlinge fra 1955 kom til at skrive historie som et af de sidste aftenskolehold. Det var egentlig misvisende at kalde det en Teknisk skole, for faktisk tegnede vi den største del af tiden, bortset fra få timer i dansk og geometri. Teknisk Skoles hovedformål var på det tidspunkt alene at oplære os til at kunne forstå en tegning, og efter denne udføre et konkret stykke arbejde.

Det var noget af en opgave at nå i Teknisk Skole til tiden. Om vinteren arbejdede vi til halv fem, og skolen begyndte klokken seks. Inden skulle man nå hjem fra arbejde, vaskes, klædes om, spise og nå til Teknisk Skole i Strandgade. Da jeg spiste på pensionat i de år, havde jeg en ekstra tur fra hjemmet til pensionatet inden skolen. Hvis alle pladser ved bordet var optaget, stod jeg utålmodigt og trippede i angst for ikke at få mad eller komme i skole til tiden.

Det var med at være der til tiden, for på slaget seks lukkede og låste den emsige pedel døren, og blot et minuts forsinkelse gik uanset forklaringer og undskyldninger over forstander Aagaards kontor. Forsinkelser medførte en bemærkning i mødebogen, der hver måned skulle underskrives af ens mester.

Det var svært at unddrage sig at komme i skole, men man kunne nogle gange slippe for timerne. På Teknisk Skole undervistes også fyrre frisører,

der havde to saloner i kælderen. Som model for frisørerne tjente alle vi andre lærlinge, så når læreren ved selvsyn havde konstateret, at lokkerne havde den tilstrækkelige længde, fik man lov at gå i kælderen og slap for en del af de to timer, der skulle tegnes. Det attraktive ved at gå i kælderen var ikke blot at få fri fra undervisningen, men at den væsentligste del af de fyrre frisørelever var piger, man kendte fra byen eller dansestederne. Så der var mange korthårede lærlinge, og det var ikke sjældent, at lærerne afviste en klipning, fordi lokkerne allerede var reduceret til det yderste.

Men en klipning var ikke altid omkostningsfri. En af murerlærlingene fra min klasse kom en aften tilbage med en stor hvid turban om hovedet. I et af de elegante mellemslag med saksen ramte frisøreleven øret, der røg halvt af, og først efter en tur om skadestuen vendte lærlingen tilbage til klassen, hvor både lærer og elever gloede målløse på offeret. Det afskrækkede os dog ikke for fortsat at bede om lov til at komme ned til de kvindelige frisørelever.

Da jeg gik ind af porten til Teknisk Skole første aften, var det godt nok første gang, jeg gik ind i bygningen, men det var et sted, jeg havde hørt en del om. Min farfar havde været pedel på skolen og boet i pedelboligen i kælderen med en børneflok på otte. Jobbet fik han, da min far var cirka ti år gammel, og når jeg som barn ikke ville løbe ærinder, hørte jeg alt for tit, hvordan min far havde måttet slæbe kul op til alle Teknisk Skoles kakkelovne, da min farfar skulle passe jobbet som murer, og klasserne skulle være varme til aftenens undervisning. Dertil kom at min fars ældste bror, bygningsinspektør Poul Poulsen, underviste på skolen.

I modsætning til folkeskolen var der, bortset fra pedellen og forstanderen, ingen, der spillede på det autoritære, og lærerne var trods en høj alder og uden pædagogisk baggrund gode til at fremlægge stoffet, så man i modsætning til skolen kunne se, at det krævede var praktisk anvendeligt. Dette sammenholdt med at man selv havde valgt uddannelsen, betød vel at skolen i årsberetningen kunne konstatere, "at eleverne i det store og hele er flinke og viser god opførsel, og udbyttet af skolens arbejde er tilfredsstillende".

I geometri underviste Svend Mohr, som jeg også kendte fra Brandstationen, da han var brandinspektør. Mohr havde et kæmpekorpus, men var ligeså rar som han var stor. Geometrien faldt ikke alle lige nem, og især for de fleste uden mellemskoleeksamen. Men Mohr havde evnen til at gøre ting enkle, og

frem for alt var han en mester i at fjerne nervøsitet, når nogen troede, de ikke kunne. Mohr var heller ikke bange for at afvige fra skemaet. Da en af vore kolleger, en murerlærling, faldt ned fra toppen af Hotel Australia og blev dræbt, tog Mohr spørgsmålet om stilladser og sikkerhed op i klassen. Det hørte ikke til skolens skema, men han gjorde det aktuelle tema relevant, og fik selv smede og andre faggrupper, der normalt ikke havde med byggeri af stilladser at gøre, gjort interesseret.

Et af de mere kuriøse indslag i skolen var min farbror Poul. Min onkel var selv udlært som murer og havde fået sølvmedalje ved svendeprøven. I ti til femten år efter arbejdede han som svend og var også murerformand. Samtidig sparede han op og foretog efter den tid nogle lange rejser til udlandet. Målet var at se byggeri, og især det klassiske kirkebyggeri i Italien optog ham meget. Rejserne var en slags dannelsesrejser, for inden turene havde han nøje studeret tegninger af de bygninger, han skulle se, og under turene foretog han opmålinger og notater. I mellemkrigsårene gik hans ture til Berlin og andre af de tyske storbyer, og længere ture gik til Rom, Firenze og Venedig.

Mellem rejserne målte han bygninger op og tegnede. Flere af disse tegninger prydede væggene i Teknisk Skole, som mønstereksempel for eleverne og blev stadig meget beundret af ny lærlinge. Tegningerne var ikke blot konstruktioner af forskellige murede buer og hvælvinger, men konstruktionerne var også drejet i vinkler, som en udfordring for grænserne i projektionstegning. Som prikken over i´et havde han farvet murværket, så teglet fremstod i varierede teglstens nuancer. Udover det tekniske også et æstetisk mesterværk. Et par og tredive år gammel målte han Sct. Nicolai kirke spirs tømmerkonstruktion op, og den opgave bragte ham ind i Vejle Kommune, hvor han blev bygningsassistent og senere vistnok landets eneste bygningsinspektør, der "bare" var murer og ved praktisk viden og selvstudier havde erhvervet det fornødne teoretiske grundlag. I hans hjem var bogreoler fyldt med bøger om byggeri lige fra teknik til bøger om bygningskultur og arkitektur.

Tredivernes fascisme og nazisme i Italien og Tyskland, hvor han især beundrede de klassiske bygningsværker og havde rejst og studeret så meget, forblev en stor og bitter skuffelse for ham. Jeg tror ikke, han fattede, at kulturer, der havde skabt så høje bygningskulturer, faldt for så simple ideologier. Han besøgte aldrig nogensinde nogen af landene efter anden verdenskrig og

ønskede det heller ikke. Bygningsværkerne rev han ud af sammenhæng med de pågældende lande, og beskyttede sine fordums oplevelser ved kun at mindes dem i sammenhæng med den tid, han selv havde været der. Men han øste gerne af sin viden om alt indenfor bygningskulturen.

Jeg havde ikke været længe i lære, da jeg en dag hørte en yngre svend berette om, hvad Poulsen på Teknisk Skole kunne fortælle om Peterskirken i Rom. Ny generationer af murerlærlinge fik at vide, at de blot skulle spørge. Dette sammenholdt med min onkels store hengivenhed og nostalgiske minder om disse værker, blev en anden måde "at slippe fra timerne på". Ikke få gange åbnede en lærling ballet ved et ledende spørgsmål om for eksempel Peterskirken, og faldt spørgsmålet i god jord kunne vi godt lægge tegnegrejet, for en lidenskabelig forelæsning, der var en højere læreanstalt værdig, var startet.

Min onkel var en god fortæller. De fleste store bygningsværkers omfang havde han overført til mål i Vejle. Og lærlinge, der havde meget andet end byggeri i hovedet, måbede, når de hørte, at hvis Peterkirkens ene hjørne lå ved Løve Apoteket på Rådhustorvet skulle man helt ned til hjørnet af Nørregade og Flegborg for at komme til det andet, og hver af søjlerne der bar Michelanglos runde kuppel i kirkens midte havde et omfang, der svarede til Hess´s villa. Hans levende beskrivelse blev fyldt op med tegning på tavlen, og i stedet for løber- og krydsforbandt, som hørte til det obligatoriske stof, hørte vi om Barok, Renæssance og hvælvinger og sindrige konstruktionsprincipper, der hævede sig over hverdagens spartanske byggeri. Men også hjemlige projekter stod nogle gange på dagsordenen. Det enestående murerhåndværk i Grundtvigskirken eller det gennemførte håndværk på Københavns Rådhus af arkitekt Martin Nyrop, som han var en stor beundrer af, var også et af de emner, der kunne foranledige en forelæsning. Engagementet smittede, og der var ro hos elever, der ellers havde svært ved at forholde sig i ro, og først med klokkens ringen lød signalet, der fik min onkel bragt tilbage i tid og rum, og han udtrykte lidt hvast: "Ja, så må vi jo give den en ekstra tand med tegningen i morgen", og eleverne forlod klassen med en rejse til en anden verden rigere.

For ny elever vakte det en del opsigt, når min onkel havde min tante Katherine med i skole. Som bygningsinspektør kom han til mange rejsegilder, der ofte lå i forlængelse af fyraften, så det skete han mødte lettere opstemt til aftenens undervisning. I sådanne situationer befandt han sig bedst i min tantes

Onkel Poul underviser sine elskede murerdrenge i fagtegning.
Teknisk Skole i begyndelsen af halvtredserne.

selskab, og da de efter skole gik ud og tog et stykke mad sammen, tog han med største selvfølge hende med i skole. Så mens vi sled ved tegnebrædderne og fik råd fra min onkel, sad min tante Katherine elegant og som den største selvfølge på en høj skammel med sin avis oppe ved tavlen.

Min onkel havde et iltert væsen, hvis man trådte ham på de forkerte steder. Det oplevede vi en aften, hvor vi lige inden han kom ind i klassen fik besked fra pedellen om, at alle skolens elever samme aften skulle møde i skolens store sal. Ligesom jeg havde oplevet i realklassen, tog militæret ud på skoler og hvervede folk til en math-uddannelse indenfor militæret. Da min onkel kom ind i klassen, og nogle af eleverne meddelte ham det, gik der ligesom et elektrisk stød gennem ham. Som gammel socialist og antimilitarist så han ikke med milde øjne på det forslag, og uden længere betænkningstid sagde han, at vi kunne gå hjem, udtrykt med al den kærlighed han lagde i murerhåndværket med ordene: "Murere bygger op, dem er der ingen brug for i militæret, så gå I bare hjem". Tilbudet blev fulgt hurtigt op, men inden min onkel Poul var nået i tøjet, var de hurtigste elever allerede oppe i klassen igen efter at have været

nede, og med skjult fryd fortalte de, at hoveddøren var låst, og at pedellen ikke ville lukke dem ud.

Jeg oplevede derefter at min onkel – omgivet af alle sine elever - beordrede pedellen til at åbne hoveddøren på trods af forstanderens ord om, at alle elever havde mødepligt. Med de rørende ord, "mine murerdrenge har ingen fremtid i militæret, lad dem venligst komme ud" sås et billede på en af den generations store entusiaster indenfor murerfaget.

Tid og sted

Jeg er født i 1938 på den gamle Brandstation, som lå Ved Anlæget. Min far var murer og brandmand. Jobbet som brandmand betød, at han hver anden aften og hver anden weekend havde vagt, når han kom hjem fra jobbet som murer. Der boede ti brandmænd med deres familier i beboelsesejendommen, der hørte til Brandstationen. Halvdelen af brandmændene havde værksted i gården, og var således en fast vagtstyrke i dagtimerne, og den anden halvdel havde job ude i byen ligesom min far. Værkstederne og forældrenes fælles job skabte et spændende miljø for børnene i brandstationens gård.

Min mor stammede fra Hobro og var uddannet modist. Da jeg var fjorten år gammel døde min mor efter flere lange ophold på sygehuset og efterfølgende ophold på rekreationshjem.

Jeg begyndte min skoletid i Kirketorvets Mellem - og Realskole for Drenge i august 1945. Skoleåret begyndte normalt i april, men da tyskerne havde besat skolen, var den først klar til brug efter sommerferien. I 1950 kom jeg i mellemskolen, og den afsluttede jeg i 1954 med eksamen fra Kirketorvets Skole.

Efter eksamen lukkede Kirketorvets Skole, og jeg kom på den helt nye Damhavens Skole, hvor jeg tog realeksamen i april 1955.

Dagen efter eksamen kom jeg i lære som murer hos murermester Nisgaard og Co. Min første arbejdsplads var på Kirketorvets Skole, som jeg var med til at bygge om til administrationsbygning for Vejle Kommune. I de fire år, jeg var i lære, arbejdede jeg mange steder, men den største del af min læretid arbejdede jeg på den ny Behandlingsbygning til Vejle Bys og Amts Sygehus.

I de første år, jeg var i lære, gik jeg på Vejle Tekniske Skole hver aften i vinterhalvåret. De sidste år af min læretid startede jeg min videreuddannelse på Bygmesterskolen af Horsens i vintermånederne.

Efter at have aflagt svendeprøve i april 1959 blev jeg udlært murer. Sommeren 1959 arbejdede jeg en tid i Vejle som murer. Min sidste opgave i Vejle var at kalke Vor Frelsers Kirke i Strandgade, blandt andet sammen med min far.

Efter afslutningen af denne opgave rejste jeg til København for at studere på Kunstakademiets Arkitektskole og bor nu i Roskilde.

Kilder og litteratur

Fortællingerne er skrevet efter egne erindringer. Da der i teksten forekommer konkrete årstal eller andre eksakte data, har jeg for at undgå eventuelle fejl som følge af erindringsforskydninger undersøgt mine data i de enkelte historier i forhold til følgende kilder og litteratur:

Amerikaskabet

„Dagen derpå" Dagligdag i Danmark 1945 – 1985
set og fortalt af Malin Lindgren.
Vejle Amts Folkeblad, maj 1947

„Gøgl og tivoli i byen"

„Gøgler af gudsnåde"
Teltholdere og tivolifolk i Danmark af Jon Vedel.
Oplysninger fra „Museet for Marked og Gøgl",
Grindsted - Vorbasse Museum.
„Vejle, Minder fra gamle dage" af Thorkild Worm

Holger

„De røde busser" historien om Vejle Byomnibusser 1922 – 1974
af Flemming Sørensen. Vejlebogen 1996

Industriens himmelstræbere

Vejles industri, Vejles Historie, bind 3. Vejle Kommune, 1996

Sæbekassefeberen

Vejle Amts Folkeblad, september 1951

Hotel Gitterly

Vejle Amts Folkeblad, maj 1947
Teknisk Forvaltning, Vejle. Tegninger af Vejle Arresthus.
Vejle Politis Historie

Min barndoms Venedig

„Den største oversvømmelseskatastrofe, der nogensinde har ramt Vejle" af Ole Nyborg Pedersen. Vejlebogen 1993
Vejle Amts Folkeblad. Januar og februar 1945 og 1946

Sygehusets hegn

„Billeder fra det gamle Vejle" samlet og beskrevet af Axel Rude, 1977

Svend Aage Tauscher

„Blandt brave Vejleborgere" af Jørgen Munch Christensen
„På sporet af København" Den Eventyrlige By
af Gregers og Grethe Dirckinck-Holmfeld
Vejle Amts Folkeblad, juli 2003 og april 2001
Ekstrabladet, februar 1982
Oplysninger fra Bredballe Børnehjem

Blandt murerdrenge i Teknisk Skole

Vejle tekniske Selskabs Haandværkerskole 1855 - 1955
Vejle Tekniske Skole 1855 – 1980
Vejle Amts Folkeblad, april 1959
„Fra tegneskole til fagskole", Jonas Møller

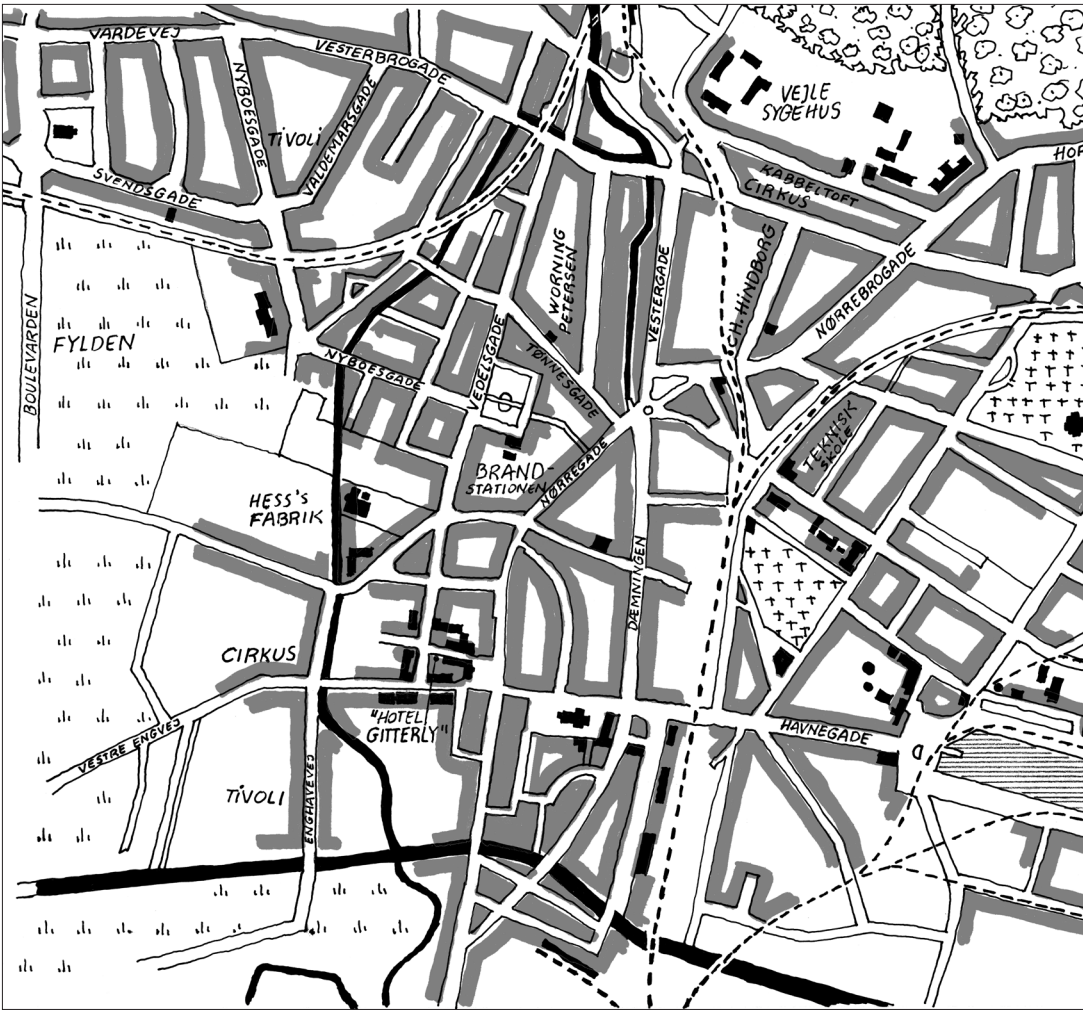

Vejle omkring 1950. På kortet er der vist nogle af de stednavne, der er omtalt i bogens historier. Hvor historiens handling er knyttet til et konkret sted, er historiens titel vist på kortet.

I halvtredserne boede størstedelen af Vejles befolkning neden for bakkerne. Der var ikke langt mellem de grønne enge mod vest og den blå fjord mod øst. Engene gik helt ind til bag Nyboesgades Skole, til det der blev kaldt Schous Enge, og syd for Sønderaaen lå engene lige bag den endnu ubrudte husrække på Sønderbrogades vestside.

Boulevarden lå opfyldt som en høj grusvold, der skulle "sætte sig" før den havde den rigtige højde og kunne asfalteres. Kun en blind grusvej førte fra Svendsgade ud til Fylden.
Også fjorden var tæt på byen. Ved Ibækvejen gik fjorden helt ind til Rensningsanlægget ved den nuværende Toldbodvej, og ved Rødkildevej var

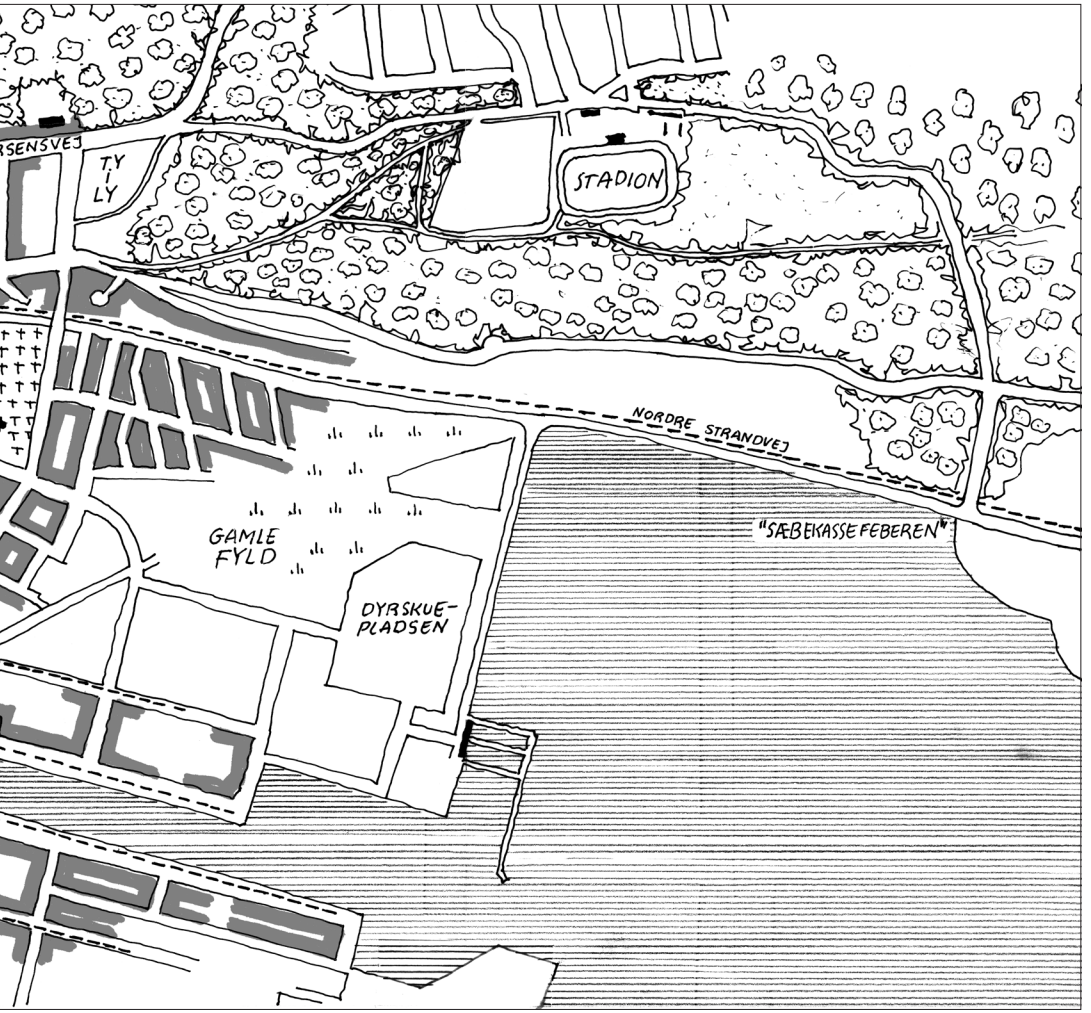

der en grøn strandeng med små søer, hvor gymnasiet i dag ligger. Ved lystbådehavnen og roklubben havde Havnen også et grønt præg med kolonihaver.

Den korte afstand mellem fjord og enge betød, at Vejle havde en hvepsetalje. Byens talje var meget snæver omkring åen, og ved foden af skrænterne kunne byen brede sig langs strandvejene mod øst og langs oplandsvejene ind i ådalen.

Landskabeligt et smukt træk, der bragte grundlaget for byens oprindelige placering ved et vadested i erindring, men trafikalt et problem for Sønderbrogade var den eneste vej, der forbandt byens nordlige og sydlige del.

Byhistorisk Selskabs formål er at udbrede kendskabet til og interessen for Vejle og omegns historie.

Selskabet virker for sit formål gennem afholdelse af foredrag, undersøgelser, udgivelse af publikationer, og anden formidling af lokalhistorien. Byhistorisk Selskab udgiver en årbog med emner fra byhistorien.

Byhistorisk Selskab virker også for en udbygning af samarbejde med kulturelt interesserede enkeltpersoner, foreninger og institutioner, der har beslægtede formål.

Det var dengang Svot Helga gik og rodede
på Fylden, Svend Aage Tauscher tumlede omkring i
Vejles gader med pensel og staffeli, og hvor drengene
med stor alvor og entusiasme byggede
sæbekassebiler og kørte om kap med dem ved
store konkurrencer.

Det var også dengang tivolipladsen lå
ved Enghavevej og kanonkongen fløj gennem luften,
dengang børnene legede i Vejles åer og vandløb,
dengang de slanke skorsten vidnede om industribyens
mange arbejdspladser, og hvor lærlingene
måtte gå i Teknisk Skole i deres fritid.

Alt dette og meget mere hører vi
om i Christian Poulsens „-skæve historier".
Historierne dukkede frem under arbejdet med
erindringsbogen fra 2003 „-som jeg husker", men
kunne ikke umiddelbart indgå i bogen.
Derfor er de nu samlet til denne varme og
humoristiske skildring fra et Vejle,
der var engang.